

господарство – 7,44 млн. грн.

Наведені фінансові дані по декількох районах мало придатні для системного аналізу, але вони розкривають характер і відношення до фінансової складової в роботі РДА, що можна визначити одним терміном – «без чіткої фінансової моделі розвитку району». Не зроблені і відповідні висновки – скільки ж треба коштів і наскільки ефективно вони використані.

Бюджетна сфера діяльності РДА розглянута окремо від потреб і запитів населення на прямі адміністративні послуги, не пов'язана з реакцією на звернення громадян. Наведемо найбільш повно висвітлені у звітах запити і рішення щодо звернень громадян та надання їм послуг в ЦНАП.

Красноградський район. За 2017 рік до районної державної адміністрації надійшло 295 звернень. Кількість звернень, що надійшли поштою – 142, 153 – на особистому прийомі. Серед питань, що порушувалися у зверненнях, найголовнішими залишаються питання комунального господарства – 174, соціального захисту – 16, охорони здоров'я – 10, забезпечення дотримання законності та охорони правопорядку, реалізації прав і свобод громадян – 13, діяльності місцевих органів виконавчої влади – 2, освіти, наукової діяльності – 8, сім'ї, дітей, молоді, фізичної культури та спорту – 7, аграрної політики і земельних відносин – 22 (рис. 2.15).

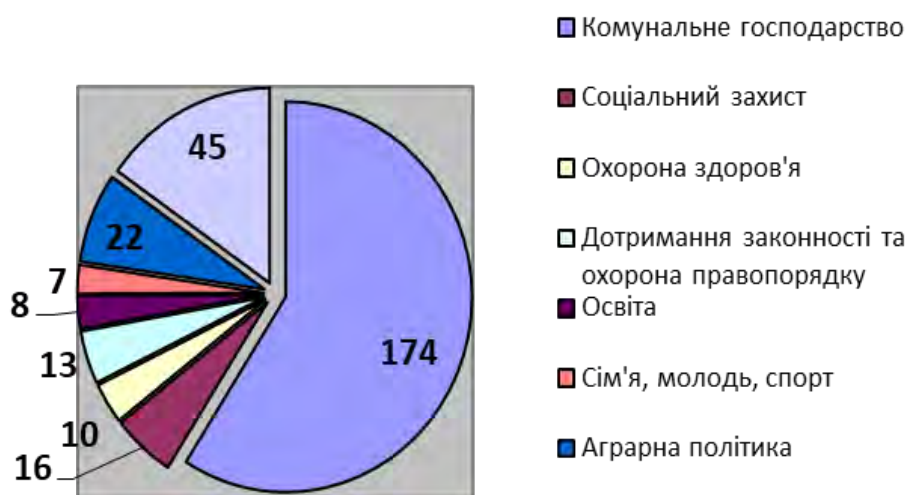

Рис. 2.15. Структура звернень громадян

Актуальними залишаються питання житлово-комунального господарства, а саме: поточного та капітального ремонту дахів багатоповерхових будинків, ремонту доріг,

установлення приладів обліку газопостачання, нарахування оплати за тепло- та газопостачання.

Підвищення ефективності розгляду звернень жителів району та забезпечення вимог законодавства зі зверненнями громадян залишається першочерговим завданням районної державної адміністрації.

Кегичівський район. За 2017 рік керівництвом районної державної адміністрації розглянуто 858 звернень, що на 1,2% більше ніж за аналогічний період минулого року (858 проти 719). На особистому прийомі прийнято 409 звернень, на виїзних прийомах – 142, поштою надійшло 132 звернення, від органів влади вищого рівня – 98, безпосередньо від громадян – 77.

За видами звернень домінують заяви та клопотання щодо вирішення певних питань – 99,8%, скарги – 0,2 %. Із загальної кількості звернень 64,3 % – вирішено позитивно, 35,2 % – надано роз'яснення, 0,5 % – відмовлено у задоволенні.

Серед авторів листів – 16,8 % звернень надійшло від найменш соціально незахищених категорій населення.

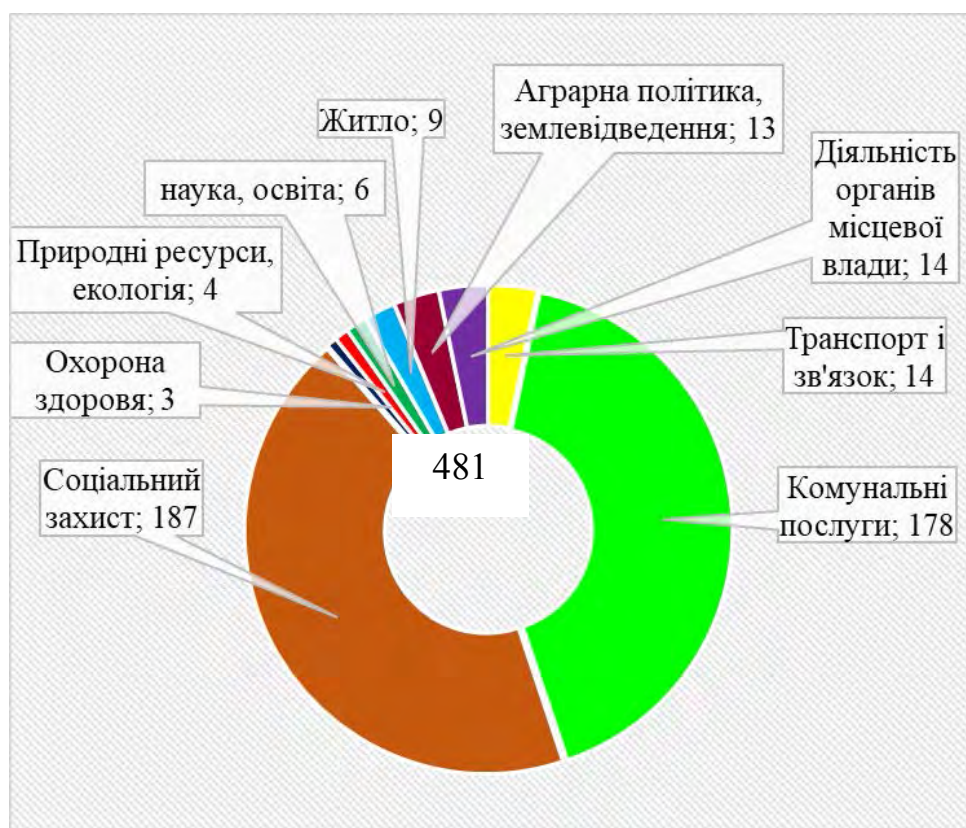

Рис. 2.16 – Звернення до РДА (Богодухівський район)

Особлива увага приділялася вирішенню проблем, з якими звертались інваліди, багатодітні сім'ї, одинокі матері, інші громадяни, які потребували соціального захисту та підтримки.

За 2017 рік до районної державної адміністрації електронною поштою надійшло 14 звернень з питань, що стосувалися придбання літератури для центральної бібліотеки, сім'ї, дітей та молоді. Питання розглянуті згідно вимог чинного законодавства.

Звернення до керівництва РДА по *Богодухівському району* (структура запитів представлена на рис. 2.16).

Надамо також структури звернень та їх характер ще по чотирьох районах (рис. 2.17).

З наведених даних (рис. 2.16 – 2.17) можна визначити найбільш важливі питання, що виникають у населення до адміністрації – це проблеми в сфері комунальних послуг, соціального захисту та «аграрної політики», скоріш в розумінні земельних ресурсів, пайової власності та інше.

Дещо неочікувано, на наш погляд, «малопроблемними» виявились житлові питання, проблеми навчання, транспорту і зв'язку, заробітної плати, на відміну від актуальності екологічних проблем та нарікання на роботу місцевих органів самоуправління.

Таким чином, громадськість і громадська думка в районах, за результатами нашого дослідження, достатньо свідома і позитивна, оскільки «особисті болючі питання» і загальногромадські (управління, екологія) визначились як «п'ятдесят на п'ятдесят», що свідчить про зріст обізнаності, зацікавленості і соціальної свідомості населення регіону в цілому.

Корелюється зі структурою запитів до районної адміністрації і структура послуг для населення, що надають відповідні Центри.

Проаналізуємо, як свою функцію виконують створені у 2016–2017 рр. Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП), що обслуговують райони (рис. 2.18 – 2.19).

Валків- ський район 428	1. Комунальне господарство	-43%	Особистий прийом голови та заступника = 48, в т.ч. 21 виїзних
	2. Допомога і соціальний захист	-28%	
	3. Транспорт, зв'язок	-2%	
	4. Аграрна політика і земельні відносини	-14,8%	
	5. Інше	-12,2%	
Лозів-ський район 485	1. Питання комунального та дорожнього господарства	-39%	Особистий прийом голови та заступника = 20, в т.ч. 24 виїзних
	2. Допомога і соціальний захист	-36%	
	3. Аграрна політика і земельні відносини	-11%	
	4. Освіти	-9%	
	5. Інше	-5%	
Куп'ян-ський район 707	1. Допомога і соціальний захист	-54,7%	Особистий прийом голови та заступника = 53, в т.ч. 19 виїзних
	2. Комунальне послуги	-10,9%	
	3. Екологія, природні ресурси	-9,9%	
	4. Аграрна політика і земельні ресурси	-9,5%	
	5. Транспорт, зв'язок	-3,3%	
	6. Житлові питання	-2,7%	
	7. Інше	-20%	
Зміївський район 481	1. Допомога і соціальний захист	звернень – 187	Особистий прийом голови РДА = 48, в т.ч. 27 виїзних
	2. Комунальне господарство	-178	
	3. Діяльність місцевих органів	-14	
	4. Транспорт, зв'язок	-14	
	5. Аграрна політика і земельні ресурси	-1	
	6. Житлові питання	-9	
	7. Праця та зарплата	-6	
	8. Освіта і наука	-8	
	9. Екологія	-4	
	10. Сімя, охорона здоров'я	-4	

Рис. 2.17. Звернення громадян до керівництва РДА

Рис. 2.18. Структура виконаних послуг ЦНАП Нововодолажського району

У Дворічанському районі станом на 01 січня 2018 року до Переліку адміністративних послуг, які надаються через ЦНАП включено 42 послуги, з них: 15 – послуги структурних підрозділів районної державної адміністрації (власні), 27 – послуги територіальних органів центральної виконавчої влади. За 2017 рік через ЦНАП суб'єктам звернень надано 2251 адміністративна послуга, що на 655 послуг більше у порівнянні з аналогічним періодом 2016 року.

Найбільш популярними серед населення є послуги у сфері містобудування та архітектури; реєстрація підприємницької діяльності; реєстрація прав на нерухоме майно; послуги у сфері земельних відносин (рис. 2.19).

У приміщенні Центру спеціалістами Дворічанської районної державної адміністрації, за потреби, на безоплатній основі, громадянам надається первинна правова допомога, у вигляді консультацій.

Куп'янський район. Загальна кількість наданих адміністративних послуг склала 5 988, а саме: державного агентства земельних ресурсів — 2736, державної реєстрації прав на нерухоме майно — 2948, реєстрація фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб – 274, громадських об'єднань – 29 та надано 1 експлуатаційний дозвіл для потужності об'єктів.

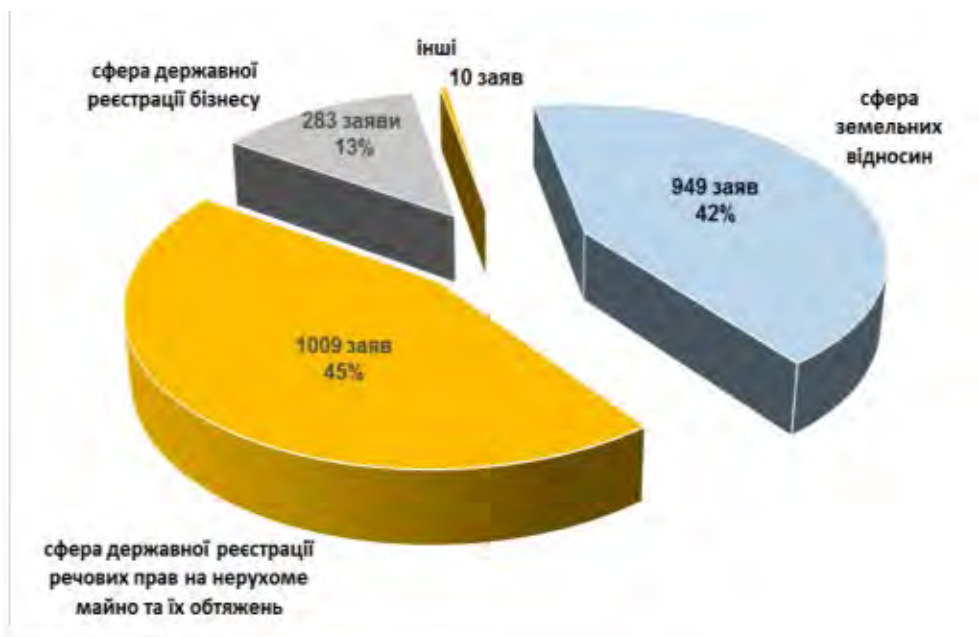

Рис. 2.19. Питома вага наданих протягом 2017 року адміністративних послуг за напрямками (Двурічанський район).

Борівський район. Громадяне цього району майже 50% проблем вирішували через ЦНАП з питань реєстрації речових (майнових) прав та оформлення земельних ділянок в системі держкадастру (рис. 2.20).

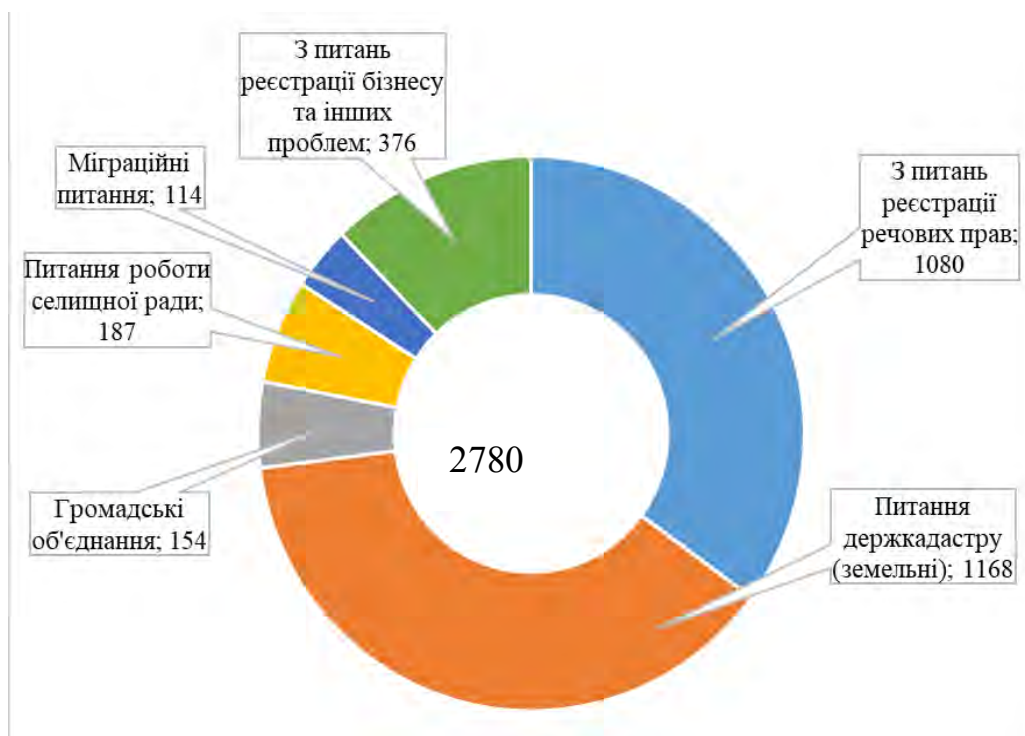

Рис. 2.20 – Структура виконаних послуг ЦНАП Борівського району

Ще 17 районів області вказали на плідну роботу створених ЦНАП, надавши без розкриття характеру звернень тільки їх кількість, в т.ч. Ізюмський – 12229, Харківський – 4149, Первомайський – 1206, Борівський – 2251.

Узагальнюючи роботу РДА області з громадянами за 2017 рік відмітимо такі її особливості, що визначені з публічних звітів голів РДА. З загальної кількості районів і районних звітів (27) наведемо такі дані: характер діяльності ЦНАП висвітлено достатньо повно в 16 звітах, частково в 5 звітах.

Звернення громадян до керівництва РДА і прийняття заходів – у 19 звітах; позитивних вирішень по зверненням – в 11 звітах; щодо публікацій у ЗМІ роботи РДА – у 9 звітах; особистий прийом громадян – у 17 звітах; відмічено кількість розпоряджень голови адміністрації за 2017 рік – у 5 звітах; розкрита структура запитань (звернень) до адміністрації та структура послуг ЦНАП – у 9 звітах.

Отже, з наведеного слідує, що значна кількість голів РДА не визначилась чітко щодо необхідності доводити до спільноти і обласної адміністрації характер і результати своєї роботи щодо взаємодії з населенням району. Безумовно, сказане ні в якому разі не означає, що така робота недостатньо проводиться, реальні факти виконання економічних і соціальних програм свідчать про активну роботу апарату РДА: будується житло, ремонтуються заклади соціальної сфери освіти і культури, надається масштабна соціальна допомога соціально незахищеним верствам населення, розробляються стратегії розвитку економіки і населених пунктів. Але доведення до свідомості громадян позитивних результатів роботи адміністрації, на нашу думку, має бути активним і більш конструктивним.

Висновки до другого розділу

Світова практика розвитку країн та їх регіонів характеризується двома інноваційними напрямками – змінами у виробничо-технологічному і продуктовому секторі та суттєвими реформаційними змінами в інституційній базі та у відносинах між учасниками взаємодій на регіональному рівні показано, що інновації проникають у всі

сфери людської діяльності і людських відносин, а тому наш час коректно охарактеризувати поняттям «інноваційних трансформацій».

З зарубіжного досвіду регіони просторово-територіальної організації економіки і соціуму вітчизняним регіонам рекомендується самостійно вивчати, оцінювати і визначати новації в таких сферах, як земельні відносини і основи земельної реформи у підвищенні конкурентоспроможності, смарт-спеціалізації, формуванні кластерних об'єднань, альтернативної енергетики, рурбанізації.

В дослідженні визначено, що першорядним завданням стратегії розвитку кожного регіону є оцінка своїх стартових можливостей, власного економічного та інноваційного потенціалу, джерела ресурсного забезпечення та зв'язків в зовнішньому середовищі. Використовуючи європейський досвід для вирішення власних завдань розвитку, слід на регіональному рівні адаптувати норми, правила і механізми європейської моделі регіонального розвитку, сконцентрувавши увагу на таких її особливостях, як створення ОТГ, укрупнення адміністративно-територіальних одиниць, розвиток ІС-технологій, підтримку малого і середнього бізнесу і фермерства.

Ключовим завданням проведеного дослідження визначено орієнтацію на специфіку умов регіонального розвитку і специфіку самих регіонів, прикладом для чого вибрано Харківську область з її районними і міжрегіональними зв'язками.

У дослідженні проаналізовано основні техніко-економічні характеристики Харківської області як регіонального об'єкта і визначено, що за своїм потенціалом і темпом розвитку він входить в групу лідерів національної економіки. Регіон має специфічні ознаки в таких напрямках: розміщення (межує з іншою державою), економіка (пріоритет машинобудування і високих технологій), екологія (середній рівень екологічної забезпеченості і стабільності), високий науково-освітній потенціал, практичне використання якого залишається на низькому рівні. Динаміка розвитку Харківської області за останні 4 – 5 років показує певні позитиви, але значно відстає від потреб національної економіки та в завданнях структурно-галузевої перебудови. Опрацювання статистичних даних Харківської області дозволяє визначити, що Харківщина має високий потенціал в різних сферах економічної діяльності, потужну промислово-виробничу базу, 78% земельних сільськогосподарських ресурсів (від загальної площі території).

Територія області на даний час поділена на 27 районів, різних за площею та чисельністю населення. В області створено 19 об'єднаних територіальних громад, розвиток яких перевищує середні показники по області в цілому.

Виходячи з загальних характеристик потенціалу регіону, визначено головні напрямки і інструменти взаємодії в ієрархічній регіональній структурі «ОДА – район – громада». Дослідженням встановлено, що центральний адміністративний орган управління на своїй території (ОДА) принципово змінює стратегію управління розвитком регіону. Характер змін базується на концепції «підтримки владою процесів саморозвитку районів, міст та поселень обласної території, громад як органів самоуправління».

В дослідженні визначено, що два взаємопов'язаних фактори регіональної політики є ключовими: вихідний фактор – спектр організаційних інновацій, кінцевий параметр – якість життя населення. З загальної динаміки трансформацій та оновлення, згідно звітам голів РДА (2016 + 2018 рр.) відмітимо такі результати. На пріоритетне місце організаційних інновацій вийшли: самостійність вирішення проблем інфраструктури, збільшення бюджетних надходжень, докорінне зменшення адміністрування з боку обласного центру, покращення орендних (земельних) відносин.

Процес децентралізації функцій управління і механізмів фінансового забезпечення регіонів супроводжується суттєвими змінами в методах адміністративного управління. Визначено, що пряме директивне адміністрування поступово зменшує свій вплив, набуваючи характер узгоджених взаємодій, інституційної модернізації та підтримки місцевих програм розвитку. Терміни «партнерство», «підтримка», «реформи», «саморозвиток», «бюджетування», «відповідальність на місцевому рівні» все більш використовуються в регіональному управлінні вже не як теоретичні конструктиви, а як змістовні поняття виконання практичних заходів.

В дослідженні сформульовані особливості авторського методологічного підходу до розбудови оновленої системи управління розвитком територій і територіальних громад, в яких акценти уваги зміщуються з «заданих центром орієнтирів» на оцінювання громадою своїх потенційних можливостей і адекватне використання власних ресурсів. Тому в новій моделі управління місцевим розвитком виділені:

- оцінка потенціалу регіону і визначення пріоритетів як точок зростання;

- створення органами влади розгорнутої системи надання адміністративних послуг (ЦНАП) та навчання кадрів на місцях з питання управління розвитком територій;
- проектно-інжиніринговий інструментарій розробка і реалізації локальних програм і проектів;
- адміністративна політика залучення інвестицій в регіон, в тому числі з зарубіжних джерел;
- формування в районах області об'єднаних територіальних громад при підтримці обласного центру.

В запропонованому методологічному підході до вирішення проблем регіонального розвитку виділено блок «зв'язки і взаємодії», а не блок «структурних елементів», як то прийнято в традиційному розгляді завдань управління розвитком території. Також акцентуємо увагу на концепцію «позитивізму», суть якої зводиться до використання «кращих практик», а не до поглиблення «в аналіз негативів».

Специфіка авторського методологічного підходу полягає також у тому, що в вирішенні питань розвитку громад і територій використовуються знання з нових наукових дисциплін: «конфліктологія» та «рефлексія». Щодо першого напрямку, то відмітимо, що сучасна економіка в цілому знаходиться на надзвичайно високому рівні конфліктності (тіньові схеми, кризові стани, судові розгляди, рейдерство та інше). Все це різноманіття економічних проблем є сферою конфліктології, як сфери нових знань та ділової практики розв'язання конфліктів.

Новий напрям «рефлексивного управління» базується на тому, що реальні економічні системи мають множину характеристик, за якими вони близькі до «живих» (біологічних) систем: вразливість, чутливість, наявність процесів обміну, поведінка і багато іншого. Не випадково в системі економічних знань за останні десятиріччя знайшли використання поняття з біології і медицини: діагностика, санація, життєвий цикл, еволюція, рефлексія. Зміна методологічних поглядів продукує і докорінні зміни в практиці управління розвитком територій (регіонів). В нових умовах першорядне значення набувають такі суспільно-організаційні форми як об'єднані територіальні громади (ОТГ), ОСББ, кластерні об'єднання.

Науковий аналіз розвитку ОТГ на Харківщині проведений для визначення спроможності їх самофінансування, розподілу компетенції між структурами влади, встановлення механізму суспільного договору, освоєння ОТГ нової культури управління. Всі ці аспекти розглянуті також з позицій впливу і підтримки обласного державного адміністративного апарату.

Встановлено, що є гостра потреба і в розподілі функцій і компетенцій між апаратом райдержадміністрацій (РДА) і управлінським апаратом створених об'єднаних громад. Це науково-практичне завдання не має узагальненого і однозначного рішення і таке рішення, на нашу думку, не слід розробляти в завершеному виді, і в прискореному режимі. Експеримент, еволюція, практика – як раз ці інструменти здатні сформувати адекватні часи механізми і технології управління громадами і територіями. Саморозвиток регіонів в умовах все більш повного охоплення їх кількістю ОТГ не відмінює існування РДА, навіть в цих випадках, коли район в цілому сформований із об'єднаних громад. Пропонується за ОДА залишити такі функції адміністративного впливу, як виконання програм державної регіональної політики, підготовка управлінських кадрів на місцях, цивільна оборона, корегування екологічної ситуації, проектуванні програм розвитку інфраструктури.

Згідно проведеного дослідження, суттєве значення набувають в районах нові інструменти вирішення завдань розвитку: стратегічне планування, комп'ютеризація, проектний підхід, залучення інвестицій. Визначено, що значний позитивний вплив на умови життя населення здійснює створення і розгалужена система центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), що означає, що в управлінні районами і їх саморозвитком формується нова культура вирішення проблем діяльності і розвитку, а з іншого боку – виникає потреба в нових кадрах професіоналів з питань аналітичної, інформаційної та проектної роботи.

В цілому у діяльності ОДА відмічається зміщення векторів впливу, оскільки бізнес вибудовує свої плани під потреби і вимоги «ринку», а соціальні питання, інфраструктурні, екозахисту і розвитку людського потенціалу - залишаються в пріоритетах адміністративного впливу.

Проведене дослідження свідчить про прискорений і активний трансформаційний режим на первинному рівні господарських, правових та політичних відносин. На нашу

думку, якраз цей «режим» потребує до себе більшої уваги науковців, адміністрацій та суспільства.

РОЗДІЛ 3

УПРАВЛІНСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Сутність, зміст і форми регіонального розвитку з використанням інноваційних інструментів управління

Регіон недостатньо розглядати як ринковий об'єкт, а тому окрім конкурентних переваг його слід визначати з рядом інших ключових характеристик. Зокрема, SWOT-аналіз (виявлення сильних і слабких сторін) має бути більш націленим не «зовні», а на себе, свій потенціал і регіональну специфіку. Тим більш, що регіони України характеризуються нерівністю за потенціалом та складнощами розгортання економічних процесів. «Регіональні процеси унікальні, їх ефективність залежить від структурної, інвестиційної, соціальної, природоохоронної, фінансової, зовнішньоекономічної регіональної політики» [109].

В моделях розвитку регіони характеризуються різною динамікою внутрішніх елементів, але його структура і закріпленість за територією є його найбільш стійким елементом. До відносно стабільних складових регіону віднесемо також його населення і природне середовище.

Розвиток регіону як масштабної і специфічної економіко-соціальної системи має характер трансформаційного і нерівноважного процесу, для якого характерні кризові ситуації і непрогнозовані впливи, а сучасні стратегії розвитку бажано формувати на принципах «сталого» динамізму, або як визначають науковці – «сталого розвитку». Парадигма сталого розвитку означає три критерії:

Перший – збільшення стабільності та можливості передбачення перспектив;

Другий – ощадливе використання природних ресурсів;

Третій – достатній рівень керованості і ефективності економічної системи (регіону).

З цих позицій поняття «кризи» і «кризового стану» є протилежними поняттям «керованості і ефективності». В період кризового стану в регіоні підвищується рівень нестабільності, він стає надзвичайно чутливим і вразливим до зовнішніх впливів, зазнає

падіння практично всіх техніко-економічних показників, що означає стохастичність процесу розвитку. Для підприємства криза наближує його до хаосу, деструкції, банкрутства. Для регіону – криза вводить його в стан економічної непродуктивності, розбалансу та втрати керованості.

Але характер кризи відмічається певною дуальністю. З одного боку це небажане, негативне явище. З іншого боку – кризу слід розглядати як створення умов для пошуку конструктивних рішень та нових можливостей. Отже, між кризою і прогресивним розвитком, нестійкістю і стійкістю має бути знайдений баланс. Пріоритет в цьому балансі має «стійкий» або «сталий розвиток» [117, 152]. В зарубіжній літературі і само поняття «розвиток» досить часто доповнюється таким поняттями як «збалансований», «гармонійний», «адаптивний». Отже, розвиток потребує узгодження соціального, економічного та екологічного процесів як єдиного цілого та за вимогами збереження зовнішнього середовища.

За різноманіттям думок окремих авторів наукових праць розвиток, і перш за все стійкий розвиток пропонується розглядати в поняттях «безперервність» (В. Дергачева), «несуперечливість, збалансованість» (А. Бурда), «рівноважність» (С. Круковська, П. Каменський), «керований» (С. Солохіна) [59, 65, 108].

В розумінні «стійкості» системи, в зв'язку з поняттям «управління розвитком», науковці відмічають такі особливості і властивості, як здатність досягати поставленої мети (Є. Масленіков), достатність прибутку (О. Берковеця, А. Короленко), високий рівень безпеки (В. Василенко), здатність протистояти зовнішнім негативним впливам (Т. Козаченко).

На нашу думку, у розвитку регіону більш доцільно використовувати таке поняття як стійкий розвиток (а не сталий), вкладаючи в нього зміст «здійснювати розвиток комплексно, збалансовано та адекватно за несприятливих умов», продовжуючи рух в рамках вибраної стратегії.

Забезпечення стійкого розвитку регіону відбувається за умов розробки і використання якісного механізму управління, розвинутої інфраструктури та відповідних часу методів управління. Стійкий розвиток є бажаною моделлю прогресивних змін, тим більш, що процес розвитку відбувається в умовах нерівноваги і різнонаправленої факторів

впливу. Фактори впливу самі є різної природи, сили і часу дії, а тому система управління розвитком має їх детально і постійно виявляти і оцінювати, виробляючи заходи підтримки (підсилення) чи протидії (рис. 3.1) .

Рис. 3.1. Система факторів регіонального розвитку

На рис. 3.1 показано, що регіональний розвиток забезпечується взаємодією чотирьох груп факторів впливу: адміністративних, економічних, соціальних та інституційних. Відмінності між адміністративними та інституційними факторами полягають в тому, що перші забезпечують оперативну дію, а другі (інституційні) – довгострокову. В модель також включені фактори «неформальних відношень», що підкреслює підсилення ролі в управлінні скритих, непроявлених, нестандартних зв'язків і відношень.

Робота з факторами впливу і врахування неформальних зв'язків є частиною технології управління розвитком, а в цілому «технологія» виконує роль «посередника» між

«стратегією» і «механізмом». Технологія управління реалізує через механізми взаємодій стратегічні цілі і орієнтири (рис. 3.2).

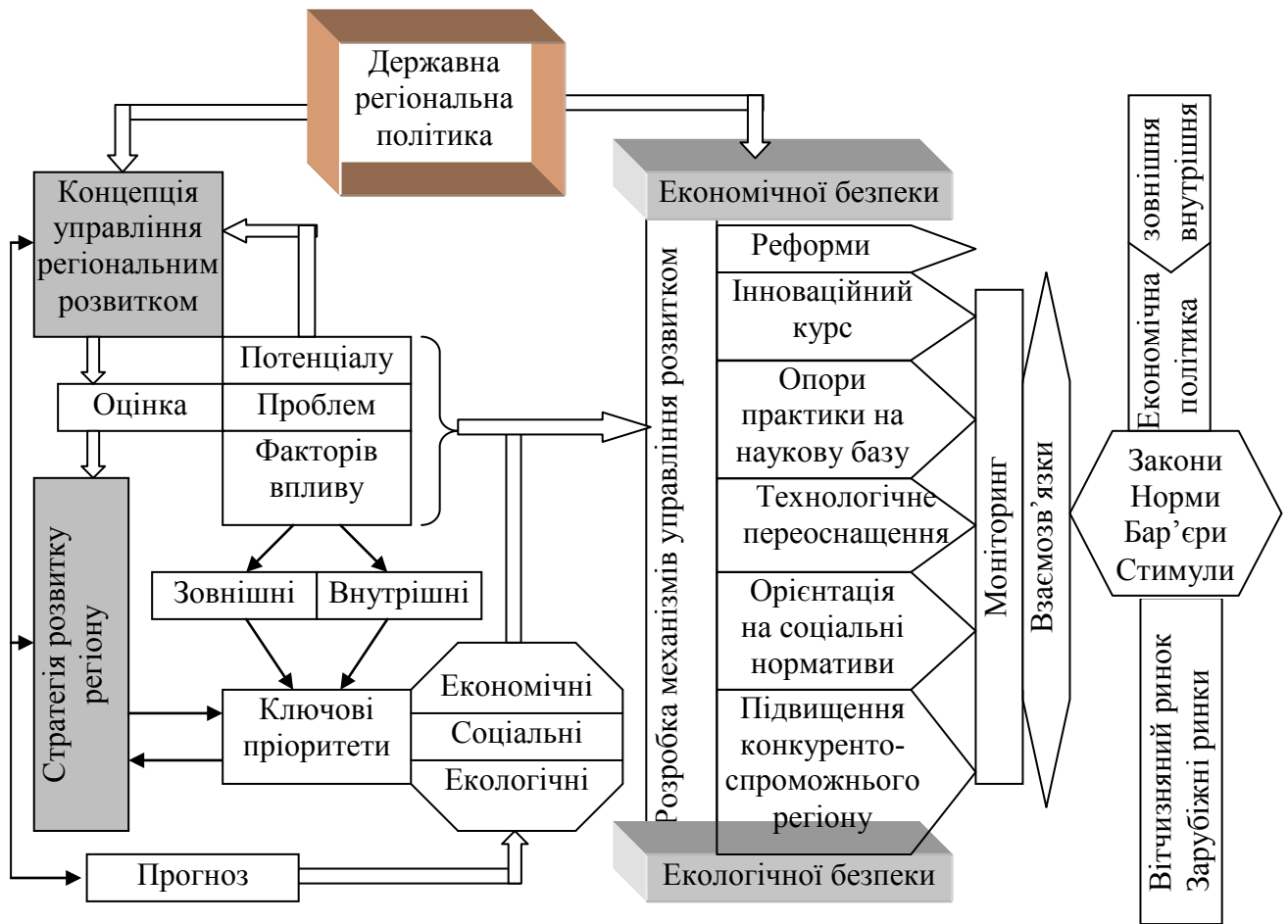

Рис. 3.2. Стратегічні напрямки інноваційного регіонального розвитку

Виключимо з розгляду питання «стратегії», прийнявши як аксіому, що стратегія розвитку регіону вже є в наявності і вона включає «оцінку потенціалу, проблеми та аналіз факторів впливу». Тоді головним завданням її реалізації є розробка механізмів досягнення стратегічних цілей.

Ці механізми являють собою сімейство заходів в рамках двох крайніх безпекових вимог: економічної і екологічної безпеки. В нашій моделі в числі механізмів визначені найбільш прийнятні в наявних умовах такі складові проведення змін і трансформацій: реформи, інноваційна політика, технологічне переоснащення, підвищення конкурентоспроможності регіону, забезпечення розрахункових соціальних нормативів. Дія і взаємодія механізмів здійснюється опосередковано через моніторинг, що своєю

системою показників включений в оцінку стану ринку і заходів адміністративного управління.

Питання взаємодії учасників у межах регіону, або відношення певної економічної системи усередині та з зовнішнім оточенням зараз підводиться під концепцію існування «стейкхолдерів» [223, 292, 296]. Це дещо новий погляд на існуючу проблему відношень між «зацікавленими сторонами». В наш час поступово укріплює свої позиції «теорія зацікавлених сторін» [136], і як виявилось, робота, або функція управління відношеннями є досить продуктивною, а в деяких сферах вона стає пріоритетною та формує успіх бізнесу.

При поглибленому розгляді ми визначили, що стейкхолдерів існує ціла множина з їх особливостями та інтересами. Серед них відмітимо такі групи як споживачі послуг чи товарів, посередники, уся банківська система, органи влади різних рівнів, консультаційні фірми, інноваційно-інвестиційні фонди. Свої особливості у формуванні відношень на регіональному ринку мають конкуренти, профспілки, науково-освітні організації, ЗМІ, страхові компанії [298, 301], а самі відношення реалізуються через механізми взаємодій: організаційні, соціальні, економічні, культурологічні та інші. В основі «стейкхолдеровського підходу» – людина, людський розвитку, економічні інтереси, впливи, регулювання [292]. Отже в управлінні регіональним розвитком зв'язки і відношення досить важливий об'єкт дослідження.

Щодо завдань і механізмів розвитку регіону на даний час практикується такий підхід – оцінка потенціалу, ситуаційний аналіз, екстраполяція тенденцій, варіантні стратегії, що і інтегрується в стратегію розвитку. Визначаємо модель цього підходу, таким чином – «від реальності – до перспективи». Не заперечуючи ґрунтовність і корисність такого підходу до розбудови майбутнього, звернемо увагу і на принципово інший підхід. Визначимо його як підхід «від ідеальної моделі віддаленого майбутнього – до реальності сьогодення». Тобто, пропонуємо йти у зворотному напрямку: майбутнє – сьогодення – крок вперед. На перший погляд, такий підхід є ідеалізований і фантазійний, але в ньому на нашу думку, є досить раціональне зерно. По-перше, він навчає віднаходити в «ідеалах і фантазіях» те, що можливе і раціональне. По-друге, він відкидає існуючі обмеження і бар'єри сьогодення і надає свободу креативному мисленню. По-третє, практика показує, що процеси розвитку все більш стискаються у часі і нерідко за 5÷10 років відбуваються

реально такі трансформації, які раніш видавались неможливими. І в четвертих, в умовах нестабільності і невизначеності, що ми зараз маємо в нашій економіці, перенесення тенденцій пройденого періоду на майбутнє не тільки неоправдане, але і шкідливе, «збиткове» як це трактує економіка. В таких умовах економічна практика і економічна наукова думка мають займати різні позиції: практика – більш консервативну, а наукова думка – більш мобільну і креативну, більш ризикову. Це тим більш оправдано, оскільки методологія наукового пізнання стверджує, що без ризику зробити крок в невідоме неможливо.

Наша проблема – регіональний розвиток, бачення майбутнього і його розбудова. Сьогодні регіон в адміністративному поділі це певна територія з обласним центром і районами: місто Харків, 27 районів і 6 міст обласного значення. Щодо м. Харкова, то з опорою на досвід місцевої влади, наукові розробки, деталізовану статистику, результати багаторічних досліджень в різних секторах економіки, демографії і соціуму, можна вважати, що перспективи Харкова, як міста, більш-менш ґрунтовно прописані в стратегіях, програмах, реформах, організаційних і техніко-технологічних проектах.

Не ставлячи своїм завданням з аудиторською скрупульозністю проаналізувати наявні матеріали з цих питань, зосередимось на тому, яким чином підняти на новий рівень практику управління розвитком області, інтегруючи стратегії та програми розвитку окремих районів, районних центрів і міст обласного значення. На наш погляд, це треба зробити, об'єднавши два підходи: традиційний (від наявного потенціалу) і новий (від моделі майбутнього).

Традиційний підхід достатньо відомий, а новий потребує більш повного розкриття. В новому підході Обласний центр і область важливо розглядати не стільки як адміністративно-територіальну цілісність, стільки як системно-економічну єдність, де взаємозв'язки «центр-периферія» багатовекторні, партнерські, регулюючі. І головне, центр зацікавлений в розвитку районів не як головного сільгоспвиробника, а як нової економічно здорової і урбанізованої території широкого спектру соціальної і економічної діяльності.

Поглиблюючи бачення стратегії розвитку районів з їх населеними пунктами слід прогнозувати (а краще, проектувати) базову мережу точок економічного зростання (фермерство, переробка сировини, розробка місцевих родовищ, розвиток підприємств

системи ЖКГ, оздоровчі комплекси, вузли транспортної логістики та інше) [264, 267]. Зараз в області нараховується десятки покинутих сіл ... Чи є це проблемою? І як треба цю проблему вирішувати? – В новому підході слід розробити концепцію «Українські села 2050 року», бажано, щоб це було декілька форсайтних моделей.

Інша проблема – власність на землю. Не очікуючи рішень Верховної Ради з цих питань, наука повинна запропонувати декілька своїх версій землеустрою і землерозпорядження з оцінкою наслідків різних сценаріїв приватизації чи колективізації. Головне, щоб наукова думка не була затиснута політичними штампами. Проблема власності на землю не повинна зводитись лише до економічної доцільності, необхідно враховувати національно-історичні традиції, ментальність мешканців «периферії», енергію підприємництва, міграційні процеси. На майбутнє проблемним є питання розвитку систем ЖКГ в малих містах і селах, енергозбереження, теплозабезпечення, водозабезпечення, поводження з ТПВ. Одна справа – розглядати моделі централізованого забезпечення послугами ЖКГ, інша – розробляти моделі домогосподарств індивідуального типу. Необхідні прогнози, розрахунки, оцінки наслідків впровадження різних моделей. Такі оцінки ні в якому разі не слід втискувати в парадигму «економічної ефективності», оскільки ефективність з державних позицій в значній долі випадків не співпадає з ефективністю для домогосподарства, а балансових моделей узгодження інтересів різних економічних суб'єктів поки що незапропоновано.

Пропонується регіонам розробити і здійснювати політику реальної допомоги обласного центру районам, основа якої – підтримка самостійності і самозабезпеченості районів у вирішенні проблем свого розвитку. В цій роботі важливо не «зацикловатись» і концентрувати увагу на парадигмі сільськогосподарської призначеності районів і фетишизації як національної гордості «наших чорноземів». Дійсно, ці землі – визначне багатство. Але зараз світ інший. Його головне багатство – люди, їх знання і вміння, і «знанієва економіка» це не виключно «козир» великого міста. У розвинених країнах сільське господарство зазнало трансформацій у таких масштабах, що наша гордість «чорноземи», скоріш, заспокійливий засіб, а не фактор розвитку. Звісно, земля не зменшує своєї ролі стратегічного ресурсу, але нові агротехнології зараз спроможні десятикратно збільшити віддачу від неї, а отже є не менш прогресивні нові напрямки використання

земель, що вивільнюються з агросектору. Серед «нових напрямків» найгірший – використання землі під полігони ТПВ і сміттєзвалища (зараз в Україні – вони займають до 6% земельного ресурсу). З розвитком регіонів ця «негативна» тенденція буде тільки загострюватись. І якщо великі міста вирішуватимуть її в свою користь і на шкоду районам, то це може стати предметом ускладнення відносин «місто – райони» і знайти відображення в стратегіях розвитку районів.

З іншого боку, перевезення ТПВ на сотні кілометрів від центрів їх збору, є економічним парадоксом. Зараз навіть у великих містах – це гостра проблема, завтра вона стане гострою для районних центрів та інших населених пунктів. Рішення треба знаходити сьогодні і кардинальне: малі переробні підприємства [98, 228, 238].

І як «прикінцеве положення» наукового розгляду проблеми розвитку районів області зазначимо, що концепція і правова база самоуправління і саморозвитку територій та громад може так і залишитися лише «маркером» майбутнього, якщо науковою розробкою і діловою практикою не перевести її в ранг управлінської технології. Таке завдання (переводу) мають на себе взяти ОДА і великі міста, виконуючи методичну і координаційну роль і створюючи «дорожню карту для розвитку районів і міст». Інший шлях, відомий як запізнення у вирішенні нагальних проблем та «метод спроб і помилок» на місцях, дасть згубні наслідки, чого з державницьких позицій допустити не можна.

Економічна наука завжди уважно відслідковувала домінуючі сили і фактори розвитку, змінюючи в історичному процесі не тільки свої оцінки щодо ролі окремих з них, але і свої уявлення про закони та рушійні сили економічного розвитку, про механізми забезпечення позитивних змін в людському житті. Гостро відреагувала економічна наука і на кардинальні зміни, що відбуваються в наш час. А ці зміни досить інноваційні і радикальні. Зокрема, можна вказати на те, що після тисячолітнього існування виробництва суто матеріального характеру, на початку XXI століття людство почало впевнено розробляти стратегію переорієнтації на інтелектуально-інформаційний шлях розвитку і формувати нову економіку – економіку знань. В такій економіці ціну кінцевої продукції дедалі менше визначає вартість матеріалу, натомість у ній зростає інтелектуальна складова [87].

Досліджуючи економічні системи регіонального рівня підкреслимо, що в таких системах спостерігається сильний взаємовплив на їх розвиток як економіки, так і соціуму. А в теоріях інтелектуального капіталу та людського фактору зв'язки соціального з економічним (і навпаки) вважаються першоосновою загального механізму розвитку. В основі цього механізму – інноваційна політика. Якщо прикметник «інноваційна» вживати зі словом політика, то така політика має відмінності від традиційної в частині методів, заходів, прийомів, інструментів, механізмів і дій.

В словосполученні «інноваційна політика», на наш погляд, справедливими є дві трактовки на рівні змістовної сутності. Перша – це сам оновлений механізм проведення політики, механізм управління розвитком як специфічним процесом – інноваційна політика, тобто інновації в методах політичної діяльності.

По-друге – сам об'єкт політики, що становить собою інноваційний процес, особливий напрямок розвитку, більш революційний, ніж інші, більш складний і непередбачений в управлінні, і більш результативний в соціально-економічному вимірі.

В першому випадку тлумачення «інноваційна політика» ми акцентуємо увагу на службовій (управлінській) функції держави, яка для неї є дещо новою). В другому випадку «інноваційна політика» розуміється як особливий (новий для управління) об'єкт уваги – інноваційний процес соціально-економічних трансформацій, що активує проведення реформ. В обох цих випадках ми маємо непротиважну дихотомію, зміст якої поєднання інноваційного методу управління з інноваційністю самого об'єкту управління, тобто як інструменту, так і сфери його застосування. Але в обох випадках кореневі слова «інновація та інноваційність».

Інновація є сутність, об'єктність чогось нового, чітко визначеного, завершеного. Інноваційність – це процесна характеристика, яка характеризує незавершеність, рух, що розгортається в часі. «Інноваційна» – як поняття, це характеристика, ознака явища, процесу, прикмета нового знання, відмінна характеристика від інших, включає оригінальність ... Похідна від «інновація», що визначає зміни в якості. По аналогії з поняттям «традиційне» – як звичне, прийняте, відоме, «інноваційне» означає як раз нетрадиційне, нове. Не до кінця визначене, незвичайне, не таке «як прийнято». Інновації та інноваційний процес зобов'язані своєю появою і розвитком інтелектуальному капіталу.

Поняття «інтелектуальний капітал» і тісно пов'язане з ним поняття «інтелектуальна власність» невід'ємні від нової економіки «Поняття «інтелектуальний капітал» носить доволі узагальнений характер і зазвичай включає в себе суму тих знань робітників компанії, які забезпечують їй конкурентоздатність [195, 272].

Враховуючи першорядне значення інновацій в розвитку економічних систем, слід визначити головне джерело їх створення, а це є інтелект і інтелектуальний капітал. Більшість науковців розуміють цей капітал як самих себе і систему науково-дослідних установ. Райони області практично в такому розумінні інтелектуального капіталу мають обмаль. Але його має обласний центр, це по-перше. А по-друге, фахівці з вищою освітою і практики-майстри свого діла в будь-якій сфері діяльності, грамотний економіст в системі ЖКГ та керівник малого підприємства (навіть без вищої освіти) є реальним інтелектуальним ресурсом регіону і в центрі, і на периферії. Людина, що знає, вміє, працює і набуває досвід є складовою частиною інтегрованого інтелектуального ресурсу регіону. Проблема зараз з цим ресурсом в іншому – інтелект більш «вимивається» з регіону, ніж надходить до нього. Зараз міграційний процес знекровлює райони області і тому як в Центрі, так і на містах цьому негативному процесу слід активно і різними заходами протидіяти. Схематично механізм протидії відтоку трудових та інтелектуальних ресурсів з районів області (та і з самого обласного центру) можна представити таким чином (рис. 3.3).

Представлена схема не потребує розширеного і поглибленого опису, оскільки не є «революційно новою». Наведена вона в нашому дослідженні з метою, щоб показати різноплановість підходів до вирішення проблеми і визначити методи досягнення цілей, в основі яких: постійна увага до проблеми, проектна технологія її розкриття, задіяння ресурсів, стимулів, заохочення, виховання молоді, організація фінансової підтримки (інвестування в інтелектуальний капітал), культивування підприємництва на місцевих ресурсах.

Інтелектуальний потенціал регіону Харківщини в сучасній економіці за своїми можливостями перевищує всі інші ресурси, а крім того, він є найбільш конкурентоздатним в стратегії інноваційного розвитку.

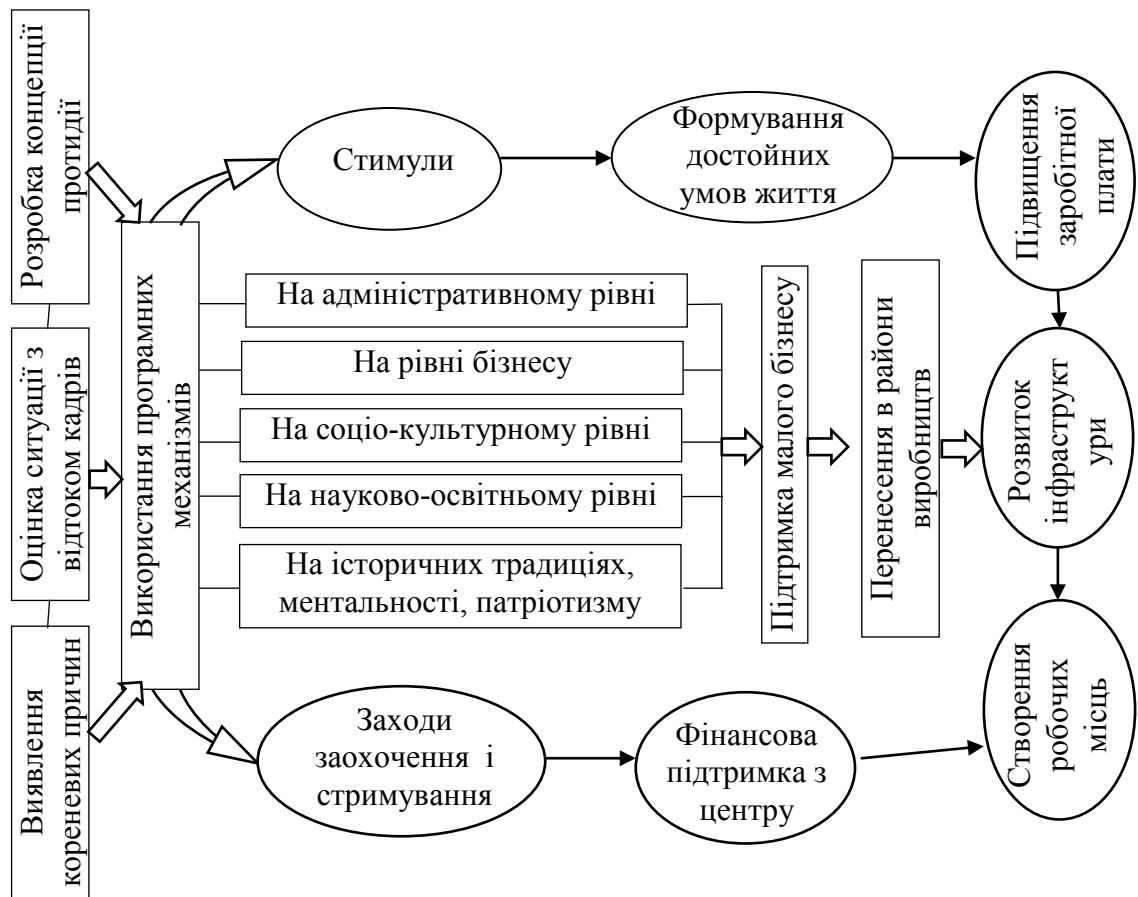

Рис. 3.3. Механізм протидії відтоку ІК і трудових ресурсів

Разом з тим, практичне його використання залишається на низькому рівні з різних причин, в тому числі і таких: нерозвинені організаційно-економічні механізми, застарілі інституційні умови, брак фінансів та бар'єрні негаразди.

Методологічно значущим в процесі використання інтелектуальних ресурсів і нових методів управління розвитком є розподіл функцій і сфер впливу в структурах органів регіонального управління. Такий розподіл розпочинається із законодавства, але це тільки базові умови покращення управління. Реальна практика управління, що існує в рамках законодавства, створює оригінальну і неповторну композицію, модель, ситуаційні механізми і інші інструменти управління розвитком. Маємо бінарну модель «інституційні основи ↔ жива практика діяльності». І в цій моделі кожна складова частина «бінару» не має переваг з позицій теорії, але кожна має свої переваги з позицій умов і характеру використання. Тому регіон сам формує комбіновану модель управління розвитком і якщо якість цієї моделі достатньо висока, то при «інших рівних умовах» той регіон буде більш

успішним, який побудує кращу модель управління розвитком. В сучасних умовах достатньо ефективною визнана проектна методологія.

По методології управління проектами розробляються і реалізуються проекти різного виду: науково-технічні, бізнес-проекти, проекти у публічній сфері [309, 329]. Наші дослідження більш орієнтовані на зміни у публічній сфері. «Під проектом у публічній сфері розуміють комплекс взаємопов'язаних логічно структурованих завдань і заходів, упорядкованих у масштабі часу, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки, адміністративно-територіальних одиниць, організацій та установ і здійснюється в умовах фінансових та інших ресурсних обмежень у визначені терміни» [258, с. 11]. Наведене визначення підкреслює такі суттєві сторони проектної методології, як важливість напрямку та проблемний характер ситуації, обмеженість ресурсів та визначеність термінів розробки і виконання проекту.

Оскільки проектна методологія укріпила свої позиції в зарубіжній практиці науково-технічного та публічного управління, то її основи в Україні знайшли використання у проектах грантової підтримки вітчизняних інновацій організаційно-управлінського та інституційного характеру.

Зарубіжні фонди, консультанти та проектні менеджери привносять у нашу практику управління розвитком такі складові: консультації та тренінги, фінансові ресурси, формалізовану і апробовану документалістику обґрунтування проектів, досвід організації управління проектами і досвід контролю використання наданих коштів. Грантова діяльність у нас зазнає певної критики [297, 313], але вона є дійсно реальною допомогою введення змін, що тим більш важливо для прискорення Євроінтеграційного процесу. Відмітимо логіку і позитиви цього процесу. Процес грантової діяльності має певну структуру (рис. 3.4).

На рисунку 3.4 показано, що методологія грантрайтингу не є стихійним явищем, а сформована як елемент державного інструменту підтримки розвитку в публічній сфері. В цій методології чотири ключових гравці, що зацікавлені у вирішенні проблемних ситуацій: перший гравець – лідер і команда, другий – держава, третій – донор, четвертий – партнери і співучасники. В технології грантрайтингу відмічається: високий рівень формалізації процедур отримання гранту (I) і виконання проекту (документалістика і порядок) (II),

високий рівень експертизи і аналізу (III), ускладнений операційний блок (виконання) (IV), відповідальний механізм оцінки і аналізу результатів впровадження проекту (V).

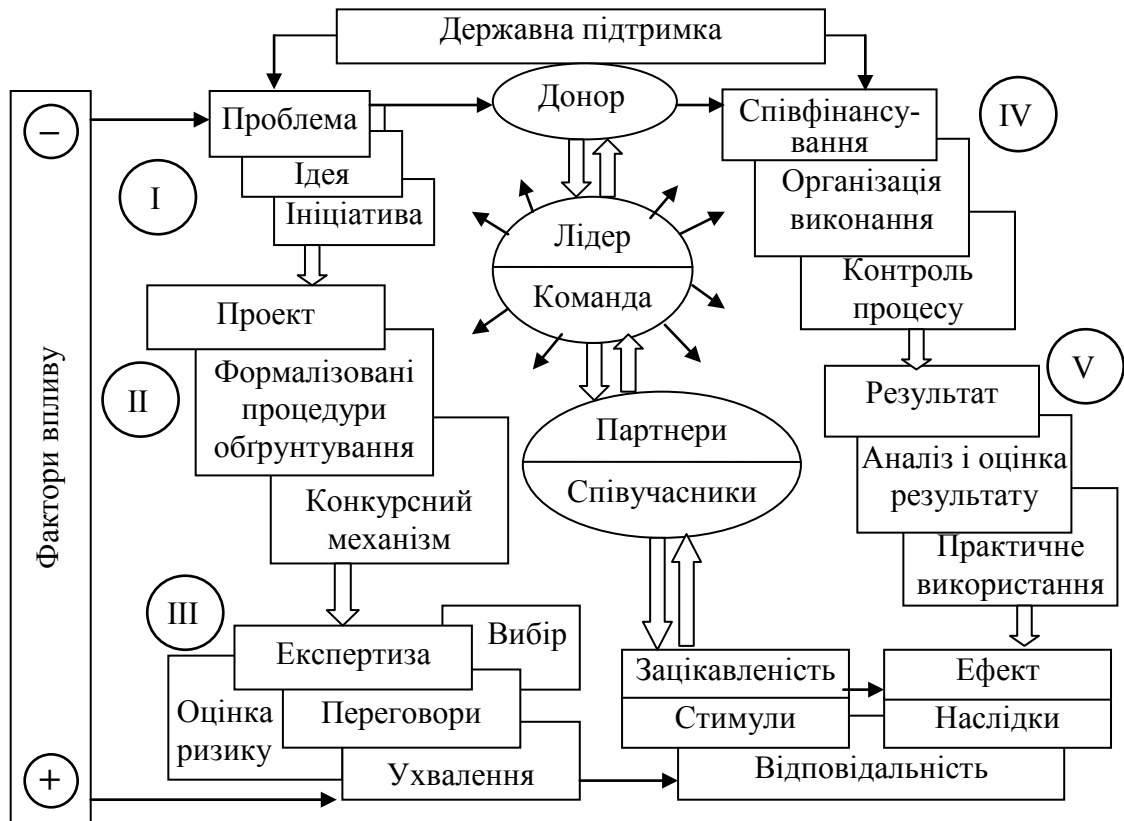

Рис. 3.4. Процес отримання і виконання грантів

На наш погляд, в цій методології особливої уваги заслуговує не сама проблема, на яку видається грант, а три базові блоки, в яких поєднується початкова позиція (зацікавленість, стимули), кінцева позиція (ефект, наслідки) та позиція «відповідальності». Особливо це має значення в ситуації декількох учасників з різними інтересами і різним вкладом [341]. На даний час проблема внутрішнього устрою системного блоку з п'яти елементів (зацікавленість, стимули, ефект, наслідки, відповідальність) в науковому середовищі практично не досліджена, в результаті чого і впливових заходів в механізмі управління розвитком явно не вистачає.

Низькі темпи розвитку, негативи, прорахунки і збої у регіональному розвитку визначаються фінансовою незабезпеченістю, але це проблему не вирішить. На нашу думку, головні переваги в розвитку, в т. ч. і в регіональному, зосереджені не в фінансовому факторі, а в «людському», в організаційно-управлінській недосконалості механізмів розвитку, у безвідповідальності за результати, в наявності бар'єрів та відсутності стимулів.

Така узагальнена позиція не «прив'язана до об'єкту» і не характерна для окремих процесів, це є поширене явище нашої реальності. І саме проектна методологія частково цей негатив знімає і якщо не у всіх випадках, то, принаймні, вона вносить суттєвий позитив в культуру управління.

Є різні погляди на використання грантів в практиці вирішення проблем розвитку інститутів громадського суспільства і самоуправління, в т. ч. з деякою негативною оцінкою: грантодавці (зарубіжні фонди) діють у своїх інтересах і завдають нам більше шкоди, ніж користі [300, 306]. Ми дотримуємось іншої позиції – грантова підтримка вітчизняних колективів розвиває їх самих, а також має своїм наслідком удосконалення механізмів самоуправління та прийняття рішень щодо розв'язання проблемних ситуацій. Окрім того грантова діяльність дисциплінує і упорядковує як науковців, так і адміністративний персонал та громадянське суспільство. Отримання і реалізація грантів укріплює в нашому суспільстві основи нової методології «управління проектами», а її ефективність не визиває сумніву. З іншого боку – це механізм отримання додаткових ресурсів розвитку.

В ОДА розроблена методика «Основи грантрайтингу та управління проектами у публічній сфері» (2017 р.), де відмічено: «У публічній сфері означає розв'язання суспільних проблем, що в умовах динамічних змін моделі управління як на державному, так і на регіональному рівні є досить актуальним. Особливості цього профілю робіт пов'язані з тим, що йде пошук нових форм взаємодії між командно-адміністративною системою, органами місцевого самоврядування і громадськістю, що відбувається як на стратегічному рівні, так і на оперативному. «Реалізація публічної політики відбувається через цілеспрямоване втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування в існуючу соціальну практику» [287]. «Стратегічне планування є інструментом досягнення солідарності між суспільством і державою через реалізацію системи суспільних цінностей у процесі здійснення проектної діяльності» [287].

Робота при виконанні проектів за грантом формує творчі команди і інтегрує різнопланові зусилля партнерів. Інтегрований підхід до управління проектами передбачає узгодженість цілей та логічної структури проекту; плану робіт з ресурсами і видатками у розрізі результатів; об'єднання і координацію усіх інформаційних блоків проекту в єдину

систему. Інтеграція у проєкті має за мету недопущення відриву один від одного окремих процесів. Загальний алгоритм (операційна модель) проєктного менеджменту представлена на рис. 3.5.

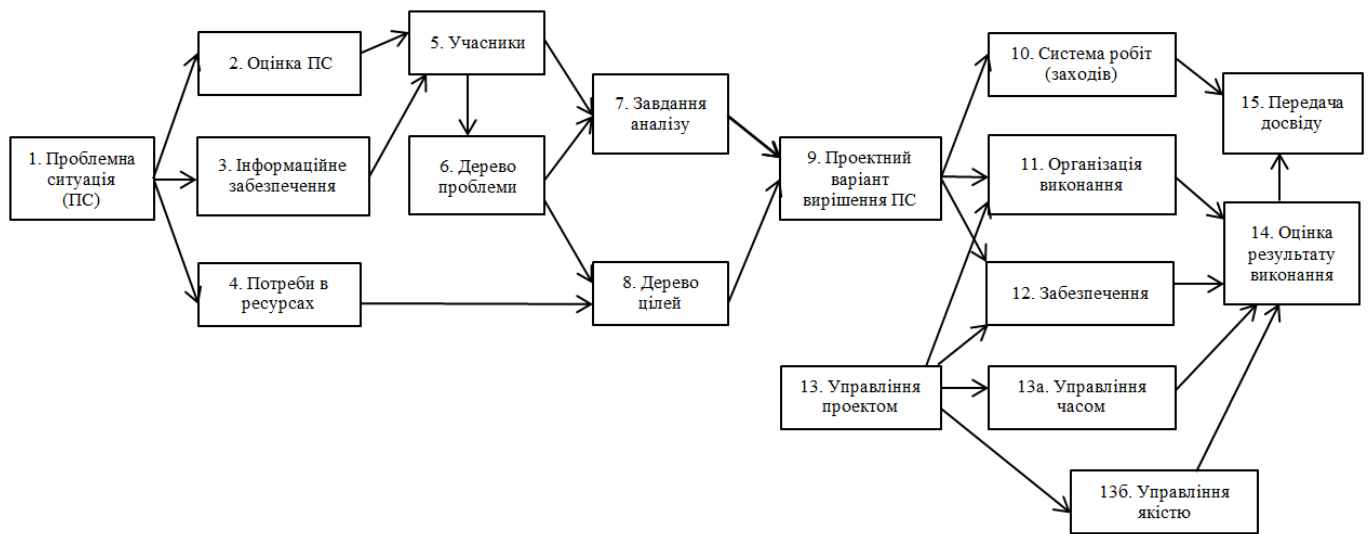

Рис. 3.5. Операційна модель управління проблемними ситуаціями регіону

Проєкт та його грантова підтримка в розумінні управлінської технології має такі особливості:

Визначається проблема або проблемна ситуація, яка потребує вирішення. Експертно та з розрахунками (де можливо) проводиться оцінка проблеми, з чим проблема пов'язана, її складність, наявність інформації. Уточнюється інформаційна складова проблеми (повнота, достовірність, невизначеність, необхідні джерела отримання нової інформації). Подальші кроки: учасники вирішення проблеми і потреба в ресурсах. Наявність ресурсів, додаткові потреби та реальність їх отримання (і на яких умовах). Виконується розробка «дерева проблеми» і «дерева цілей» її вирішення.

Акцентуємо увагу на двох головних документах: проєктний варіант проблеми і план організації робіт (розподіл завдань, ресурсів, строків). Інтегровано ці складові включаються в технологію управління проєктом. При управлінні процесом виконання проєкту використовуються показники ходу процесу і механізм контролю та внесення коректив. Виконання проєкту (програми або комплексу заходів) надає учасникам практичний досвід, в якому найбільш вагомі складові: управління часом, ресурсами та якістю.

Визначені окремі складові інноваційного розвитку регіону (інноваційні моделі, використання грантів, державне регулювання і проектна методологія реалізації інноваційних програм і заходів) не слід оцінювати як механізм відлагодженої повномасштабної стратегії розвитку. Вони лише акцентують увагу на деяких уже апробованих інструментах рішення завдань перспективи на підприємствах і в організаціях. В регіональній же політиці інноваційного розвитку необхідно відпрацьовувати інтеграційні моделі різного типу: планування, узгодження, ресурсного забезпечення, синергії взаємодій та інше. А для цього мають бути поглиблено розглянуті декілька задач, з яких виділимо «трансформацію функцій державного управління на регіональному рівні» та оцінку ОДА своїх ресурсів, можливостей, впливів.

3.2. Взаємодії в механізмі регіональної регуляторної політики

Державна адміністрація на різних рівнях своєї ієрархічної структури по своїй суті і призначенню є однаковою, незмінною або ідентичною – і головна її функція – це управління. Стратегічне, оперативне, регуляторне, ситуаційне, безпосередньо чи опосередковано – але управління, яке слід розуміти в самому широкому змісті: комплексне, багатовекторне, різноінструментальне, пряме, багатоходове управління. І чим більший за розміром об'єкт управління, чим цей об'єкт складніший за структурою елементів та взаємодій на внутрішньому рівні, тим складніше і система управлінських функцій, впливів та інструментів для вирішення проблем регіону.

В нашому випадку управління здійснюється територією області, економікою, соціумом, інфраструктурою та іншими складовими економіко-просторової цілісності, головним елементом якої є людина в її суспільному бутті. Апарат обласного управління, як адміністративний орган влади на певній території, сам є структурно складним і систему завдань і обов'язків в управлінні теж має складну і здатну до змін. Нестабільність є невід'ємною частиною практично всіх соціально-економічних систем, а тому такі системи вимушені постійно знаходитись у процесі саморозвитку, щоб відповідати викликам та змінам в зовнішньому середовищі. ОДА не є виключенням.

На перший погляд, в управлінні прийнято аксіоматично виходити з постулату, що є керуюча система і керована, в нашому варіанті «Центр і регіон». Але таке спрощене, лінійне уявлення в науковому розумінні не дає користі, оскільки реальний процес взаємодій між центром і системою в цілому значно складніший. В регіональній системі, в регіоні діє безліч управлінських блоків, які в свою чергу вирішують питання з цілим комплексом різних структур регіону.

Керуюча і керована системи, кожна окремо мають безліч різних елементів, які частково підпорядковані центру, а більше окремо взаємодіють між собою. Територіально регіон єдиний, а функціонально він пронизаний системою зв'язків між окремими елементами. І завдання влади саме і полягає в тому, щоб максимально узгодити локальні інтереси, створити механізм «злагоди», здійснювати вплив на розвиток в режимі інтеграції різних сил і ресурсів. Теоретичний варіант моделі зв'язку центра і регіональних частин (блоків) можна представити таким чином (рис. 3.6).

Як впливає з рис. 3.6 між центром і регіоном існують різновиди прямих зв'язків бізнесу, представницьких органів, сфери послуг, банківської системи, транспорту. Десятки різновидів зв'язків і відношень прямого впливу і неформального характеру створюють складну, невпорядковану «матрицю» відношень і взаємодій. Окрім того, кожна окрема структура, що розміщена у регіоні, використовує усі можливості для саморозвитку, а «підпорядкованість» має скоріш формальне значення, ніж практичне.

При множині блоків системи управління (СУ) і множині блоків в керованій системі (КС) виникає також множина комбінацій взаємодії і реакції на впливи чи виклики.

Сам характер взаємодії (суб'єкт – об'єкт) може мати різні варіанти:

- один блок СУ діє без втручання інших на один або декілька блоків первинної структури регіону;
- два або декілька блоків СУ діють на 1 блок КС;
- N блоків СУ впливають на N блоків КС і т. д.

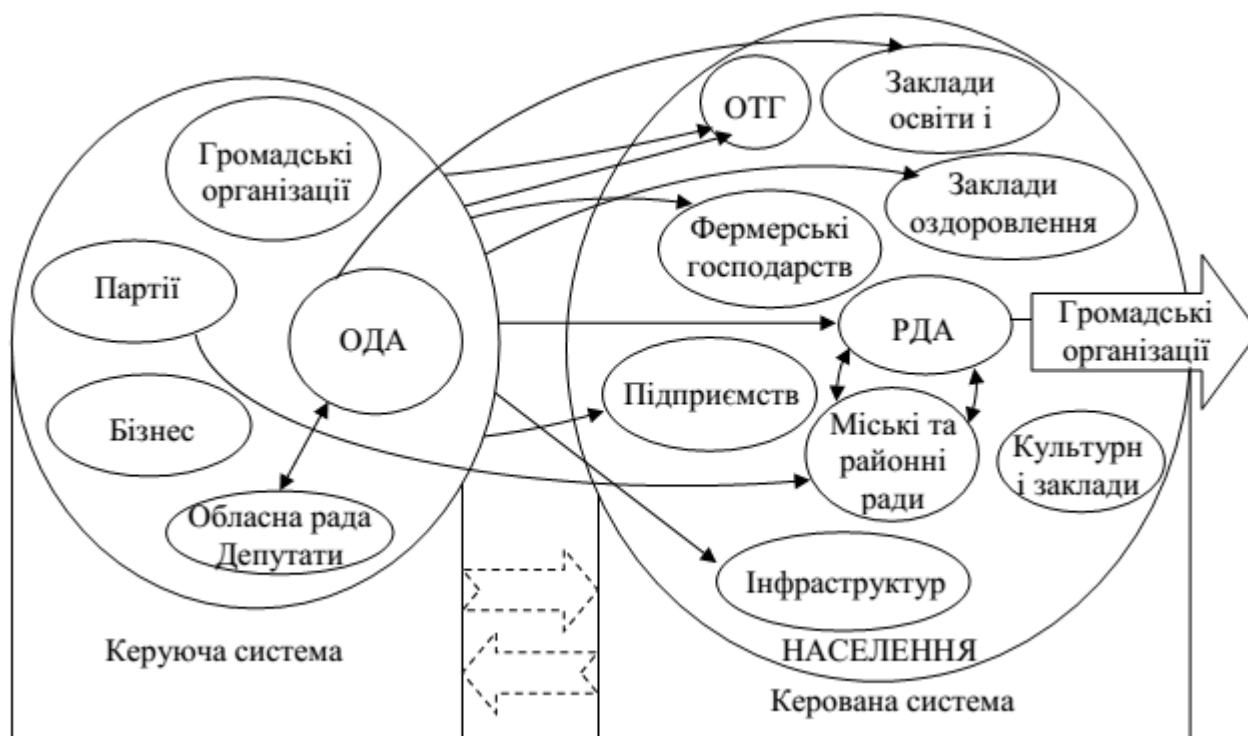

Рис. 3.6. Взаємозв'язки між множиною елементів керуючої і керованої системи

Як бачимо впливи можуть накладатися один на одного, носити різний характер і виникає проблема вибору, ризику, нерівноваги. Нас же цікавить узгоджена дія і узгоджена реакція. Сам характер реакції також складно прорахувати: наприклад, керований об'єкт сприймає вплив і робить крок в потрібному напрямку; інший варіант – об'єкт впливу не реагує на впливи або здійснює заходи супротиву впливам.

Реальна неузгодженість існує в обох системах, у зв'язку з чим виникають невідповідності, протиріччя, конфліктні ситуації. Науковий підхід до стратегії розвитку і на цей час мало приділяє уваги до того, що сучасні економічні системи, все більш включені в механізм конфліктності різної природи: інтересів, конкуренції, нестачі ресурсів, несправедливості.

Зараз результат розвитку кожної економічної системи залежить від «ефекту» вирішення протиріч, конфліктів, непередбачених перешкод. І як правило, ліквідація, вирішення або погашення конфлікту містить в собі одночасно і негатив, і позитив. Негатив – це витрати на вирішення конфлікту (час, гроші, матеріали, енергія). Позитив – досвід, імпульс зростання, нові можливості.

Але можливий варіант і узгоджених дій, партнерської підтримки різних учасників. Це привносить в розвиток ефект синергії, збільшення результативності. Отже маємо гіршу модель (УС і КС – знаходяться в протиріччях і неузгодженості), або кращу – при максимумі узгодження і злагоди. Реальність в управлінні має десь «середні варіанти», а тому ОДА має формувати свою оптимізаційну стратегію розвитку по мінімуму неузгодженостей і конфліктів. Описаний теоретичний варіант управління означимо як «теорію раціональних взаємодій». Складність і поліфункціональність управління регіоном для ОДА можна графічно-аплікативно показати наступним чином (рис. 3.7).

На рис. 3.7 дещо схематично показана «морфологія» зон «уваги» ОДА, але така графічна інтерпретація дозволяє наглядно представити комплекс напрямків управлінської роботи. В центрі уваги на території адміністрування знаходиться не економіка, наука, екологія, а людина, громада, населення. В центральному колі – адміністративне, бюджетне і соціальне регулювання, як базові інструменти впливу на людину і громаду, якими наділена ОДА. Усі інші секторальні напрямки управлінського впливу винесені в інше коло як умовно об'єднані блоки основних напрямків управлінської діяльності.

Нечітка і нерівномірна «мозаїка» напрямків управлінської діяльності це не випадковість, а методологічний прийом, яким підкреслюється, що в роботі ОДА окрім чіткої структури елементів визначеності (функцій і завдань), є достатньо вагома частина креативу і вибору для пошуку ефективних інструментів виконання своїх функцій, визначення пріоритетів у відповідності з специфікою області, розподілу ресурсів та залучення інвестицій зовні. Такою мозаїчною (не строгою) схемою ми підкреслюємо, що кожна ОДА, окрім використання «управлінських стандартів, протоколів і алгоритмів», має можливість формувати певні елементи креативності та новизни в своїй роботі. Ця можливість і корисність «нововведень» інституційного, організаційного, економічного характеру виникає з різних умов і причин, таких як:

- природна чи економічна специфіка регіону;
- місцеві традиції;
- демографічна ситуація;
- розміщення (прикордонні області);
- кадри, знання, досвід.

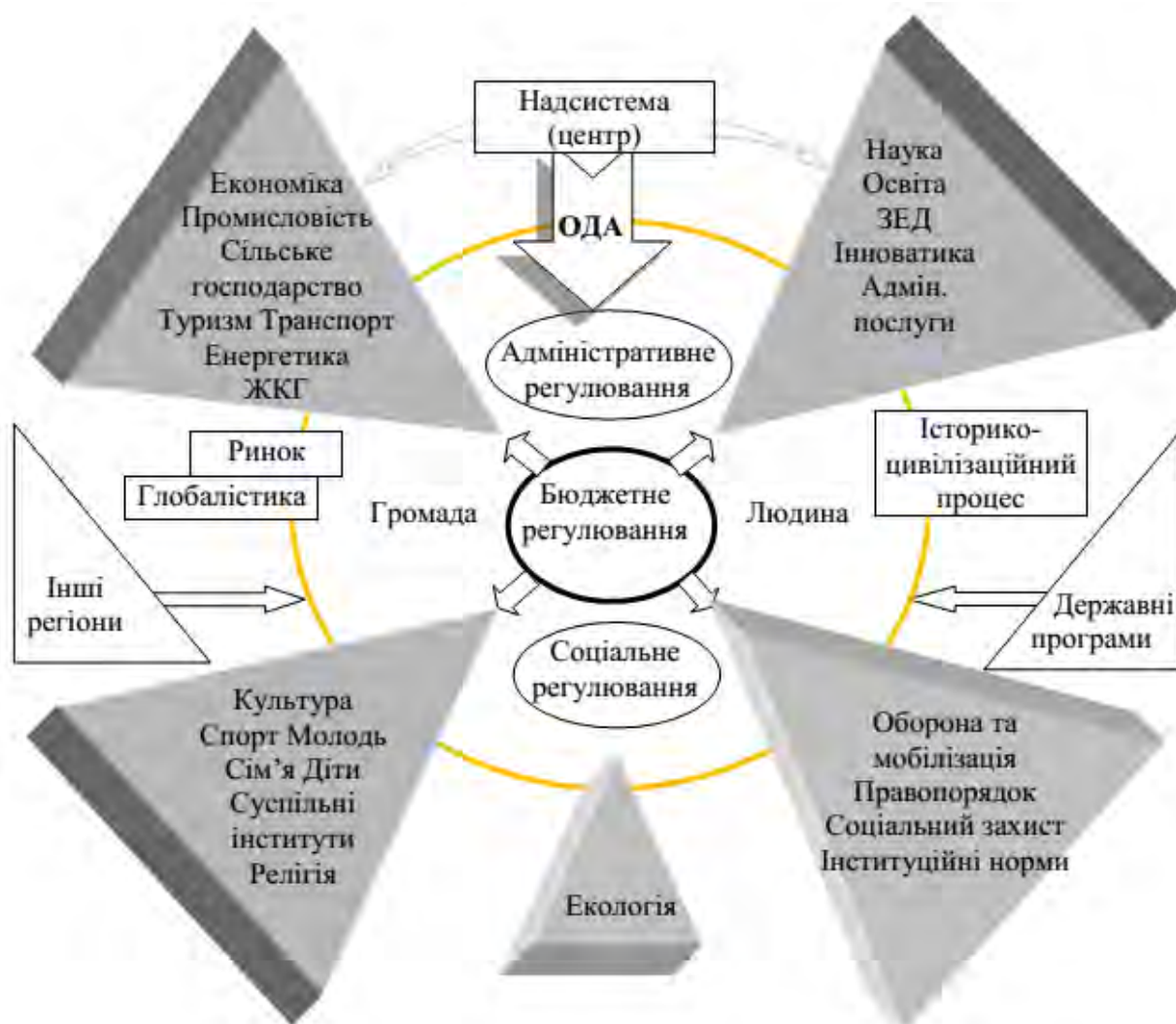

Рис. 3.7. Зони «уваги» ОДА

Як впливає з наведеного рис. 3.8 апарат ОДА в нових умовах зміцнює свої позиції в сфері управління, використовуючи передовий досвід, основи інноваційної політики і бюджетні механізми. Здійснюючи підтримку районів і міст ОДА концентрує зусилля на активації внутрішніх ресурсів об'єктів регіонів, підтримуючи їх саморозвиток.

Змінюючи пріоритети вкладу, характер діяльності та методи виконання своїх базових функцій ОДА має формувати свою стратегію відповідно вимог часу. У зв'язку з цим, з трьох видів (методів) управління в ОДА (адміністративного, економічного, соціального) центр зміщується в соціальне управління – вплив на поведінку людей, тобто на «відносини між людьми» [91]. Формування ціленаправленої поведінки людей у

суспільстві – головне призначення оперативного управління і воно здійснюється посередництвом соціальних організацій.

Креативний підхід до своєї роботи і виконання програмних завдань розвитку регіону показано на рис. 3.8.

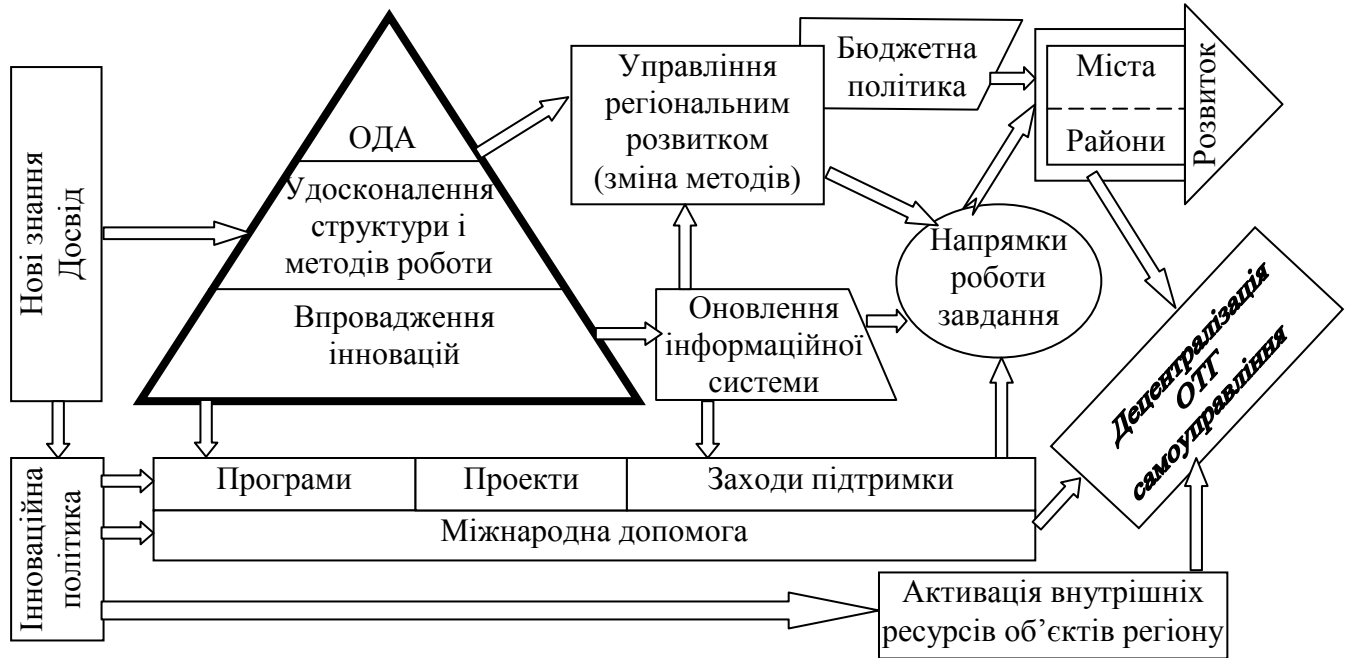

Рис. 3.8. Схема реструктуризації функцій ОДА

Змінюючи пріоритети вкладу, характер діяльності та методи виконання своїх базових функцій ОДА має формувати свою стратегію відповідно вимог часу. У зв'язку з цим, з трьох видів (методів) управління в ОДА (адміністративного, економічного, соціального) центр зміщується в соціальне управління – вплив на поведінку людей, тобто на «відносини між людьми» [91]. Формування ціленаправленої поведінки людей у суспільстві – головне призначення оперативного управління і воно здійснюється посередництвом соціальних організацій.

«Зрозуміло, нові організаційно-економічні взаємини між цими суб'єктами, їх права, обов'язки і відповідальність, в т. ч. відповідальність держави перед господарськими організаціями, ще недостатньо відпрацьовані» [94]. Але практика не може себе заспокоювати браком науково виважених пропозицій. Тому державні органи управління на регіональному рівні самі включені в наукову діяльність, поєднуючи відоме і нове.

В трансформаційний період ми маємо в економіці, в механізмах управління її розвитком деяке суперництво консервативних і реформістських підходів. Але історичний досвід показує, що більш вагомими результатами забезпечує не суперництво, а зближення цих підходів і теорій, їх конвергенція. Як наслідок такого зближення визначаються ефективні регулятори розвитку, а саму модель управління розвитком слід вважати «змішаного типу». В нашому дослідженні це є принциповим методологічним положенням: розвиток регіону потребує поєднання державного господарського механізму з ринковим, адміністративного з соціальним [94].

Змішаний тип управління і регулювання набуває таких характеристик:

- поєднує стійкість ієрархії і гнучкість незалежності;
- регулює норми соціальної справедливості;
- балансує попит і пропозицію;
- не фетишизує принцип «прибутковості»;
- не вводить в гострі протиріччя партнерські і конкурентні відносини.

Різновиди державного управління, впливу в економіці і суспільстві знаходяться в стані постійної динаміки, змінюють свою силу впливу і механізми. На даний час система владних та управлінських відношень може бути представлена таким чином (рис. 3.9). Широкий спектр різновидів управлінської діяльності адміністрації регіону є запорукою широкомасштабного впливу на регіон в цілому, але це не зменшує роль вибору пріоритетів (соціальний захист, реформи, фінанси, тарифи, комунікації). Пріоритет є і в методах адміністративного впливу – регулювання.

Регулювання здійснюється з використанням економічних регуляторів та організаційно-управлінських функцій. Функцію ми розглядаємо як специфічний вид управлінської діяльності, як відношення частини до цілого. Інші характеристики (властивості) управлінських функцій – процедурна повторювальність, технологічність, процесність. В системі адміністративного управління характер функцій зараз докорінно змінюється. Як підкреслюється в [76, с. 25]. «Важливим є також перехід усюди, де можливо, від директивного і регламентуючого управління до нормативного і індикативного, коли виконавець у рамках поставленої мети і сформованих обмежень одержує велику волю маневру».

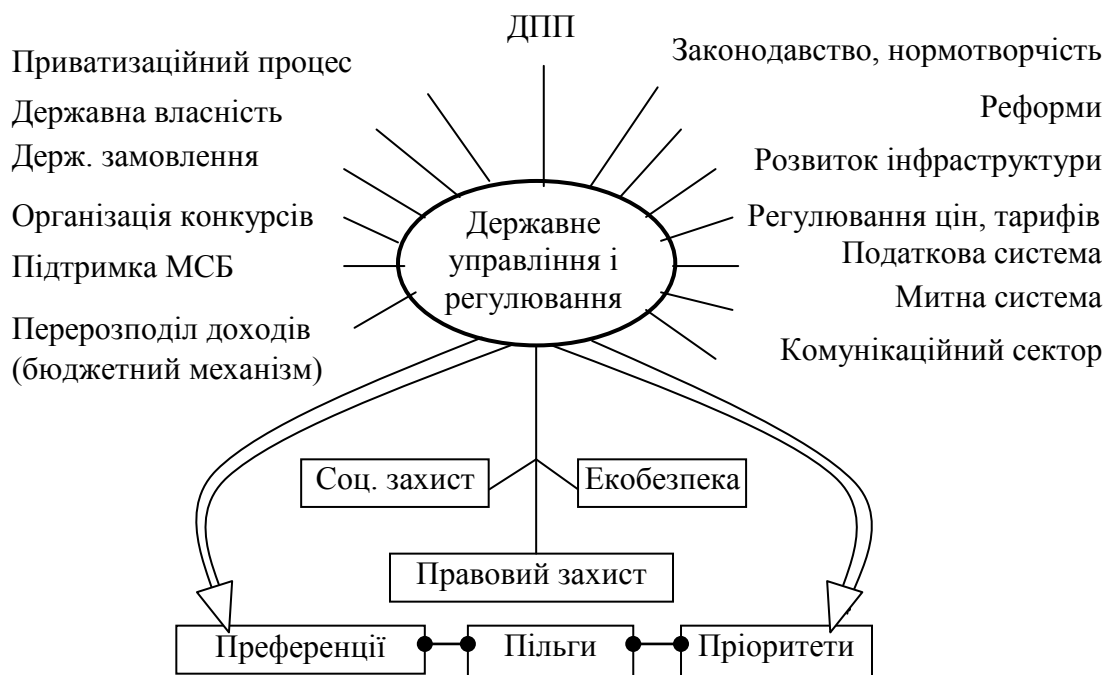

Рис. 3.9. Розширений комплекс завдань управління

В новій моделі, яка поступово укріплює позиції, державний і ринковий регулятори створюють разом «компромісний або гібридний механізм». І якщо у політичній термінології поняття «гібридний» ототожнюють з негативом, то в економіці воно несе на собі більше позитивного змісту і позитивного розуміння, оскільки розвиток, маючи в основі протиріччя, не виключає і згод та компромісів, особливо в період еволюційних етапів.

З тих же методологічних основ інтеграції і «гібридності» виходить і нова теорія інституціоналізму [260]. «В основі інституціоналізму лежить спроба (і на наш погляд успішна) позаекономічного тлумачення сутності і рушійних сил суспільного розвитку» [233, с. 202]. Це розширило методологічні основи наукового пошуку «поряд з економічними організаціями в сферу досліджень увійшли «інститути» у найбільш широкому тлумаченні цього терміну – як норми соціальної поведінки» [233]. В розвитку регіону як економічної системи інституціональна складова має першорядне значення: держава, ринок, громада – системи різної якості і тільки узгоджені і прийняті учасниками «правила гри» та інтегровані механізми можуть забезпечити стратегію регіонального розвитку. Функція адміністративного апарату все більш зміщується у бік не господарської

діяльності, а організаційної та консалтингової, в якій поєднується науковість, досвід і мистецтво управління у відповідь на державну політику і громадські вимоги: знову ж таки гібридний механізм. Модель, що уточнює особливості управлінської діяльності адміністрації на регіональному рівні представлена на рис. 3.10.

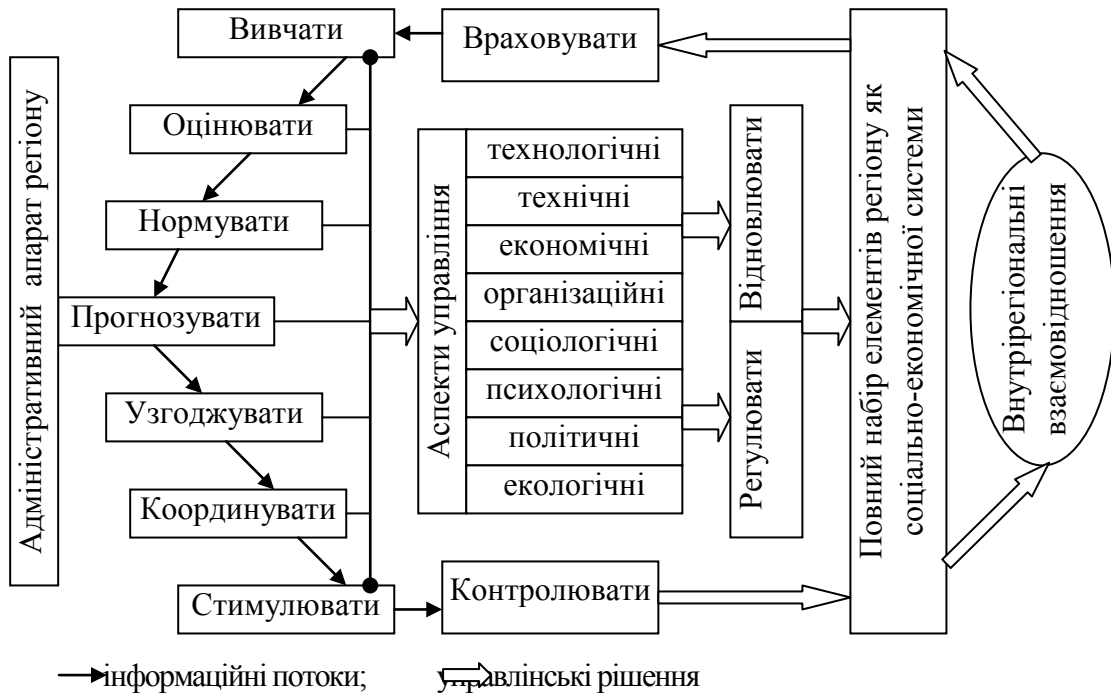

Рис. 3.10. Особливості управлінської діяльності адміністрації на регіональному рівні.

В цьому ж аспекті (управління) раніш пропонувались і розглядались логіко-структурні моделі, але в даній моделі акцентується увага на змістовній стороні роботи апарату. Набір різновидів завдань «вивчати, нормувати, узгоджувати, координувати» відбиває характер використання знань в технологіях управління. Підкреслено також, що базу знань необхідно постійно оновлювати, а із «впливів» доцільно віддати пріоритетно «стимули» при якісному контролі.

Постійне оновлення знань важливо в двох напрямках їх використання: прийняття рішень і регуляторних актів для впливу на керовану систему і проведення змін у власній управлінській структурі та в управлінських структурах регіону.

Для виконання другої складової – перебудови систем управління (ПСУ) можна запропонувати перелік базових характеристик (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Базові характеристики перебудови системи управління

Функції СУ	Фактори впливу на економічну систему
1. Виробнича (техніко-технологічна) 2. Продуктивна (товар, послуга) 3. Репродуктивна (відновлювальна) 4. Адаптивна (до середовища) 5. Трансформаційна (розвиток) 6. Обмінна (ресурси, екологія) 7. Захисна	1. Владні інституції 2. Глобалістика 3. Конкуренція 4. НТП (інноватика) 5. Споживачі (ринок) 6. Посередники 7. Постачальники
Ризики	Інновації
1. Фінансові 2. Інституційні 3. Природньо-стихійні 4. Господарчі 5. Інвестиційні 6. Управлінські	1. Техніко-технологічні 2. Продуктові 3. Організаційно-управлінські 4. Соціально-проектні 5. Економічні 6. Політичні

Враховуючи базові характеристики сформуємо сам механізм перебудови (або побудови нової) системи управління. Спочатку визначимо в яких рамках (умовах) має себе розмістити оновлена система управління (рис. 3.11).

Економічна складова в створенні нових фірм і їх систем управління завжди залишається в центрі уваги. Але для систем збільшеного масштабу, особливо регіонів, невід'ємною є і екологічна складова з охороною природи і здоров'я населення.

Рис. 3.11. Система умов перебудови регіонального управління

Політична ситуація та інституційно-організаційні умови доповнюють той простір свобод та обмежень, що здійснює вплив на перебудову системи управління. Що стосується організаційних умов, то незалежно від того, чи створюється новий об'єкт, чи перебудовується вже діючий, регіон організаційно вже сформований і нова (оновлена) система «приходить на ринок» вже готових гравців-учасників економічної взаємодії. Тому ініціатор перебудови (влада, бізнес, новий підприємець) має забезпечити входження в уже діючу систему і частину її зв'язків (потоків) перенацілити на себе.

В цілому можна розглядати розбудову управління як один з сучасних напрямків трансформаційного процесу в самих різних варіантах (за рішенням влади, шляхом злиття чи роз'єднання бізнесу, методом кластеризації, розбудови «з нуля» та інше). В кожному з цих випадків побудова (перебудова) системи управління має свої особливості та організаційні технології, що потребує підприємницького підходу.

Дещо інше значення у вирішенні проблем регіонального розвитку має ціннісний підхід до регіону. Практика життя показує, що люди, суспільні угруповання та цілі країни сповідують певну концепцію бачення і розуміння цінностей. Це і національна гордість, і патріотизм, демократичні цінності, цінності за основами віри і багато інших. Разом з тим це не заважає учасникам регіонального розвитку нехтувати цими цінностями в реальних умовах повсякдення. А це означає, що внутрішні настрої та механізми ціннісного підходу не досить надійно формують як поведінку окремих осіб, так і всю систему суспільних відносин. Зрозуміло, що такий розбаланс явно не бажаний, шкідливий і малопродуктивний в діяльності людей, що і потребує виправлення. Але як раз в цій сфері свідомості, культури та відносин «виправлення» є дуже складним і довготривалим процесом.

Загальносоціальні цінності людини, такі як родове коріння, сімейні зв'язки, національна приналежність, християнські заповіді, мають свій ранг і свою силу впливу, що достатньо описано і в художній, і в науковій літературі. Нас більш приваблюють ціннісні властивості та характеристики, які включені в діяльність людей в межах певної території.

Людина, що значну частину свого життя проводить в межах окремого регіону, вже споріднюється з ним, звикає, по-своєму вважає цінним і сам регіон (місце проживання), і все, що входить в його межі. Отже виникає відчуття і розуміння цінності природно-

ландшафтного оточення, клімату, інфраструктури, контингенту місцевих жителів, самого поселення.

Харків і Харківська область мають деякі стійкі характеристики в сфері традицій, як науково-промисловий центр, як центр інтелекту і вигідного транспортного розміщення. Такі цінності входять в якість життя в ціннісний імідж отриманої вищої освіти в престижному ВУЗі. Вченими Харкова зроблені значні наукові відкриття світового рівня, промислові підприємства Харківщини мають високу оцінку за рубежом своєю продукцією (літаки, турбіни, системи управління, деталі космічних апаратів та інше).

В нашому дослідженні важливо розглянути не специфіку окремих цінностей, а саму ідею ціннісного підходу, який сьогодні ще мало використовується в дослідженні проблем регіонального розвитку, але маємо впевненість, що у нього є реальні перспективи. Тому вважаємо, що рушійні сили розвитку територій і економічних систем необачно обмежувати техніко-технологічними інноваціями, а слід включати і такі складові як духовність, інтелектуальність, ціннісні норми і орієнтації, тобто якраз те, що є в людині і працює «на службі» для людей, активуючи рушійні сили.

Отже, розглядаючи розвиток регіону з позицій ціннісного підходу, звернемось до відповідної моделі (рис. 3.12).

Представлена модель «ціннісного підходу» акцентує увагу на людському факторі розвитку, а це потреби, інтереси, можливості. Головне ж – це мотивації і настрої. Мотивовані лідери і колективи займають активну позицію і включаються в практичну діяльність. Немотивовані – становлять «деяку буферну зону», а в гіршому випадку чинять супротив змінам. Схема підготовлена за оцінкою специфіки Харківської області як об'єкту (і суб'єкту) регіонального розвитку.

І₃ регіональних цінностей, що виділяють громаду Харківщини з позицій бачення своїх перспектив запропоновані:

- історична спадщина;
- інтелектуальний рівень населення;
- політична розмаїтість і рівновага;
- лідери промисловості (відомі підприємства);
- орієнтація на інноваційний розвиток;

– довіра до правлячої еліти.

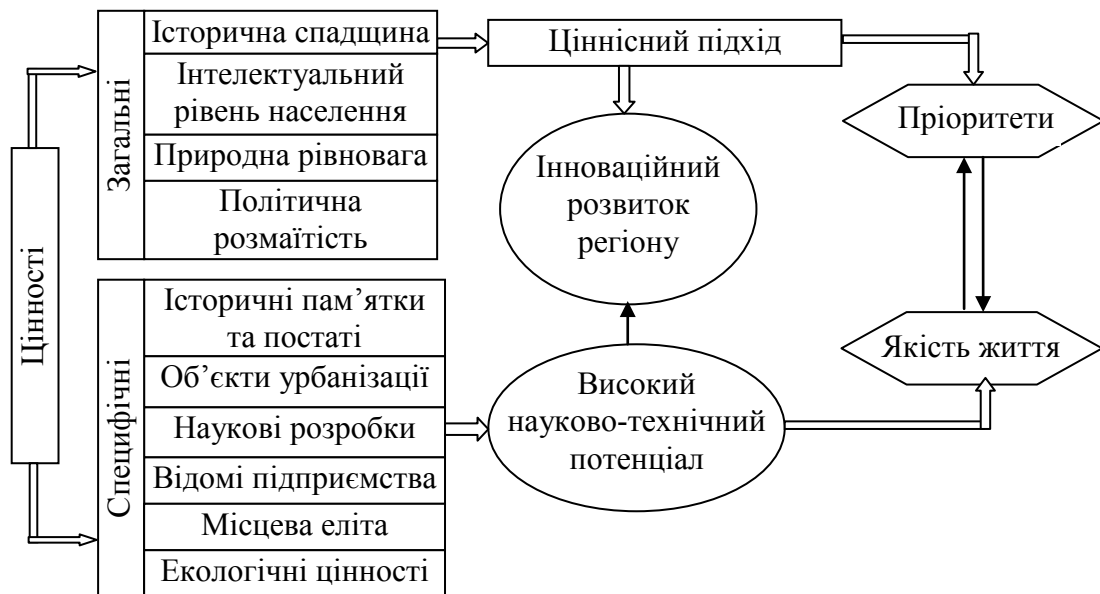

Рис. 3.12. Ціннісний підхід в вирішенні проблем регіонального розвитку.

Запропонований ціннісний комплекс віднесення себе «до харків'ян» створює покращені умови для реформаційних змін і підтримки громадою процесу децентралізації влади за моделями створення ОТГ і укрупнення районів.

3.3. Конкурентоспроможність як пріоритетний вектор розвитку регіону

Під конкурентоспроможністю країни Міжнародний інститут розвитку менеджмента (ІМД) розуміє здатність, спроможність нації створювати і підтримувати середовище, в якому активно виникають (створюються) конкурентоспроможні підприємства (компанії) [155]. Проблема конкурентоспроможності країни має важливе значення в сучасному світі, а тому вчені і практики над цим змістовно і плідно працюють. Зокрема, ІМД прийняв за основу методику, в якій виділено 4 сектори показників конкурентоспроможності країни. А в кожний сектор включено по 5 блоків, в кожен блок по 10 показників.

В розгорнутому виді система оцінки нараховує 312 показників, що інтегровано характеризують:

стан економіки;
 ефективність уряду;
 ефективність бізнесу;
 стан інфраструктури;
 активність взаємодій.

Внутрішній економічний і організаційний потенціал країни доцільно розглядати як складну структуровану систему, базовий варіант якої складають регіони. Конкуренція і конкурентоспроможність як явище і характеристика відношень в соціально-економічній системі не обмежується в рамках економічних норм і законів, це також і суспільне явище [146].

Економічна сторона науковцями досліджується більш ґрунтовно, особливо для окремого товару на ринку, або обособленого підприємства з вираженими господарськими функціями. Системи ж з більш складним характером, більшим набором функцій (господарчих, соціокультурних, регуляторних та інше) конкурентну політику і свою конкурентоспроможність виводять і за рамки економіки. Сутність і природа конкуренції на регіональному рівні значно відмінна від рівня окремого підприємства чи організації в сфері послуг. Регіон має проводити конкурентну політику в площині економічних, організаційних, виробничо-технологічних, іміджевих та інших завдань розвитку. Для регіону пропонуємо таку модель інтеграції конкурентних властивостей (рис. 3.13).

Головний постулат конкурентоспроможності криється в «дієсловах» = діяти = змагатись = боротись:

- просунутися (вперед, в лідери, до мети);
- виділитись із множини (знанням, силою, вмінням);
- виказати, реалізувати свої переваги (якість, ціна, новизна);
- залучити до себе, на свою сторону (зацікавити, створити умови);
- завоювати, примусити, узгодити;
- поставити бар'єри негативам;
- пропонувати, доказувати, рекламувати.

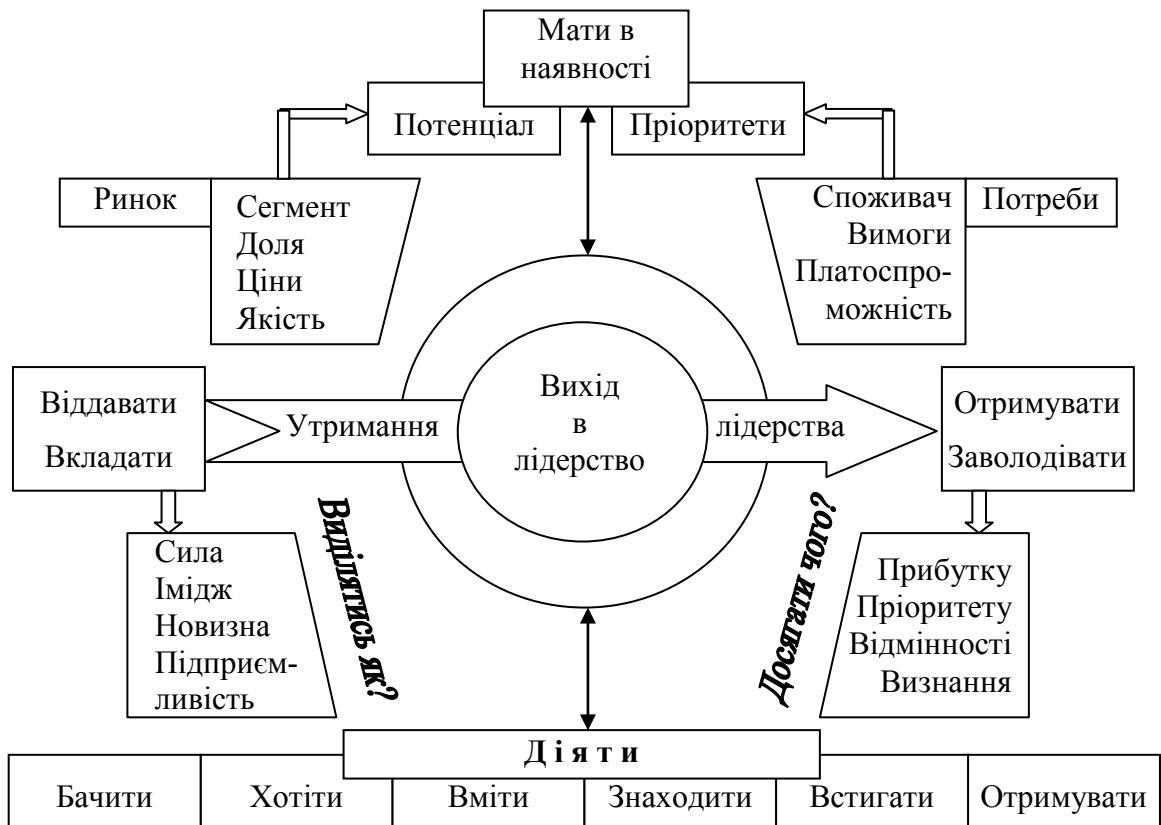

Рис. 3.13. Схема інтеграції складових конкурентоспроможності регіону

При значній увазі до проблем конкурентоспроможності регіонів в колі науковців, при наявності методичних напрацювань і практичного досвіду, система знань з цієї проблематики потребує розвитку. Не вирішеними питаннями залишаються такі: «в яких характеристиках визначати конкурентоспроможність регіону, скільки достатньо показників для обґрунтованої оцінки потенціалу, роль показників якості системи управління в інтегральній оцінці конкурентоспроможності регіону, відносним величинам чи агрегованим показникам віддати перевагу?» [130].

Конкурентоспроможність регіонів між собою та на міжнародних ринках створює інтегральний, синергетичний ефект державної економічної політики, а тому держава в різні способи підтримує розвиток конкурентного потенціалу кожного свого регіону. Це завдання підвищення рівня конкурентоспроможності в межах закріплених за ними територій виконують ОДА та місцеві органи і громади. З економічної теорії та практики сформувалась чітка визначеність щодо напрямів діяльності органів місцевої влади в питаннях зростання конкурентоспроможності, серед яких відмітимо залучення інвестицій, інноваційну політику та перебудову механізмів управління розвитком. Серед цих напрямів підвищення конкурентоспроможності регіонів шляхом залучення інвестиційних ресурсів є

найбільш простим і зрозумілим. Але з іншого боку, це є і найбільш складним питанням щодо його вирішення.

«На сьогодні вже кожна ОДА розмістила на своїй інтернет сторінці інвестиційний паспорт області, районів та міст ... Проте загальне враження від здійснення регулювання інвестиційної діяльності на рівні регіонів складає розрізнену і неупорядковану систему» [127].

Конкуренцію розглядають як суперництво, боротьбу, забезпечення переваг, досягнення успіху, завоювання місця (ніші) на ринку. І з цим слід погодитись, оскільки така цільова установка конкурентної стратегії. Ми лише додамо до цього, що з позицій окремого учасника конкурентної боротьби це є спосіб співіснування його в середовищі йому подібних. Якщо ж розглядати конкуренцію як певний механізм, пружину, силу дії, то це вже інша її характерна властивість – бути рушійною силою розвитку, а конкурентний потенціал відбиває динамічну характеристику здатності до розвитку. Похідними від терміну «конкуренція» будемо вважати конкурентний потенціал, конкурентний стан, конкурентну здатність і спроможність. Пропонуємо відтінити відмінність між «здатністю» і «спроможністю» в такому варіанті: здатність – внутрішні можливості; спроможність – сума внутрішніх і зовнішніх можливостей.

Формально базові характеристики конкурентоспроможності ($K_{спр}$) можна записати таким чином:

$K_{спр} = P_{зд} + П_{зд} + K_{ст}$ ($P_{зд}$ – реальна здатність, $П_{зд}$ – потенційна здатність, $K_{ст}$ – конкурентостійкість)

$K_{спр} \neq K_{зд} + K_{ст}$. Цей формальний вираз показує, що три поняття - здатність, спроможність і стійкість близькі між собою, але не ідентичні.

Новим в контексті розгляду термінології є поняття «конкурентостійкість». Це теж «здатність», але не забезпечення конкурентних переваг, а їх утримання на досягнутому рівні, що потребує володіння системою факторів регулювання конкурентного стану та його утримання в заданих параметрах. Стійкість означає можливість повернення в стан рівноваги після тиску факторів збудження.

Конкуренція, як ринкова категорія, вийшла зараз за рамки уваги до продукту чи послуги. Тому ми розглядаємо її в аспекті «за що, за які характеристики і надбання в

соціально-економічному просторі конкурують між собою окремі інституції соціальної організації. Таке розширене уявлення представлено на рис. 3.14.

Рис. 3.14. Конкурентні сфери, фактори та бар'єри

В основі конкурентоспроможності пропонується поставити таку характеристику як «якість», в самому широкому розумінні цього поняття: якість – це відмінність властивостей від аналогічних в кращу (більш важливу) сторону, або вища вартість, ніж вартість аналогів різного роду (товарів, послуг, оргсистем, моделей, технологій та інше).

В такому розумінні, вирішуючи проблему підвищення конкурентоспроможності ($K_{\text{спр}}$) регіону, ми ставимо за основу управління якістю, точніше – якостями. Формально це можна записати таким чином:

$$K_{\text{спр}} = \Phi U_p \{I_{\text{п}} + I_{\text{cy}} + I_{\text{м}} + I_{\text{гс}} + I_{\text{ін}} + I_{\text{зн}} + I_{\text{мс}}\}, \text{ де}$$

ΦU_p – функція управління розвитком

$I_{\text{п}}$ – якість економічного потенціалу регіону

I_{cy} – якість організації системи управління

I_m – якість оперативного і стратегічного менеджменту

$I_{гс}$ – якість галузевої структури

$I_{ін}$ – якість інноваційної політики

$I_{зн}$ – якість законодавчої, інституційної і нормативної бази

$I_{мс}$ – якість задіяної моделі стимулювання розвитку

В стратегії управління розвитком якість, успіх, результат оцінюється за різними критеріями, в т. ч.:

- ступінь (рівень) ефективності використання ресурсів;
- ступінь досягнення цілей;
- ефект прибутковості;
- ефект синергії (позитивного результату взаємоузгодження інтересів і дій між елементами системи, учасниками взаємодій);
- ступінь безконфліктності і соціальної відповідальності;
- ступінь швидкого реагування на зміни (адаптивності до умов і викликів середовища).

Забезпечення розвитку регіону з пріоритетом підвищення його конкурентоспроможності потребує розбудови норм і механізмів інституційної та фінансової політики. Така робота приведе до більш адекватної моделі, якщо до неї будуть залучені громадські об'єднання. В рекомендаціях НІСД, зокрема, сказано: «Посилити інституційну та фінансово-економічну спроможність міст у вирішенні місцевих соціально-економічних, екологічних проблем на засадах сталого розвитку» та «залучення інституцій громадського суспільства у співпраці з ...» [109].

Взаємодія різних систем управління та диференціація завдань підвищення конкурентоспроможності регіону показані на рис. 3.15.

На рис. 3.15 визначено, що конкурентоспроможність регіону слід розглядати, враховуючи три взаємопов'язані блоки: конкурентний клімат, конкурентний потенціал, конкурентні переваги. І вирішувати завдання не «в цілому», а деталізовано, визначаючи специфічні заходи в дев'яти різних сегментах конкурентної політики (товари, послуги, виробнича база, умови бізнесу та інше). Доповнити таку модель слід важливим

методологічним принципом: в конкурентному змаганні зовсім не достатньо «перемогти», а необхідно постійно «перемагати».

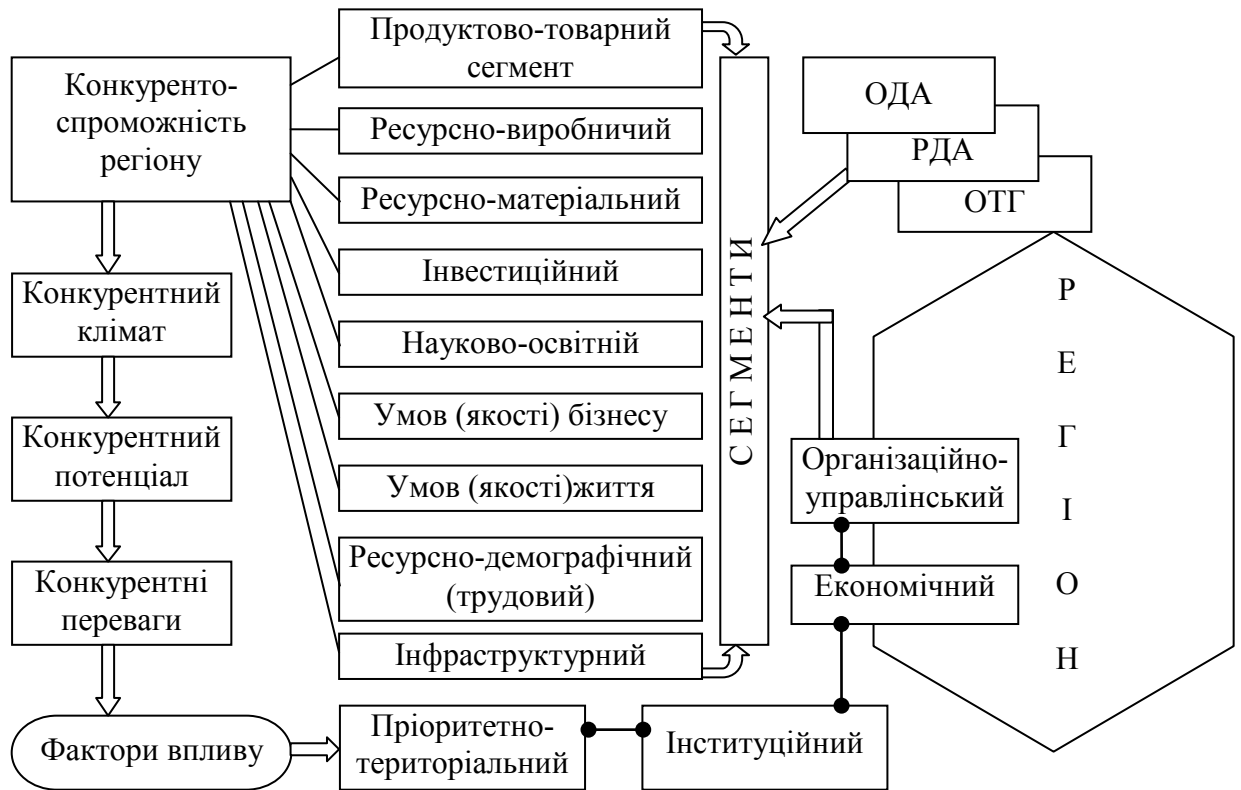

Рис. 3.15. Структура завдань підвищення конкурентоспроможності регіону

В процесі дослідження і введення змін майже всяку проблему можна розглядати як просту, чи ускладнену, або до кінця нерозв'язну (вічну). Тобто, кожну проблему можна представити в трьох станах: спрощеному, ускладненому, складному, тобто таку, що потребує постійних зусиль в часі та просторі для її вирішення.

Показати це можна на спрощеному прикладі «житлової проблеми». Проста її стадія – ти не маєш квартири і якимось чином ти її придбав (купив, одружився, отримав у спадок та інше). Проблема вирішена.

Ускладнена ситуація – ти постійно ремонтуєш своє житло, обмінюєш, купуєш інше, переїжджаєш в нове місце і т. п.). Квартирне питання вирішується в кожному конкретному випадку. Але вирішення проблеми розтягується на роки.

«Вічна» – житло є постійною потребою людини і людства в цілому і житлозабезпечення набуває історичного характеру, якому кінця немає.

В економічній діяльності проблематика завдань формується таким же чином як і в нашому випадку з житлом. В такому разі методологічно вірно обмежувати кожну економічну проблему, використовуючи гостроту потреб, наявність ресурсів для її вирішення і зважаючи на часові орієнтири, які доцільно перед собою ставити.

З методологічних же міркувань слід виділяти і найбільш важливі проблеми, що можна віднести до «вічних», а саме:

- отримання максимуму прибутку з мінімуму ресурсів (проблема ефективності);
- проблема точності та достовірності виміру економічних параметрів (показників) стану та діяльності системи (проблема виміру);
- проблема управління – необхідність в управлінні в принципі відпасти не може, приміром, безпілотний супутник управляється при вводі на орбіту з землі колективом професіоналів, а в подальшому і відслідковується весь час перебування в космосі.

Складна, багатокомпонентна і багатофункціональна система (підприємство, регіон, держава) «вічно» має бути в режимі управління, а сам режим управління в постійному процесі модернізації. Методологічну складність цього процесу вирішення проблем в їх ускладненій постановці покажемо на прикладі «вічної» проблеми вимірювання економічних ситуацій і процесів.

Точність виміру складного явища пропонуємо зв'язати з погрішністю (похибкою, викривленням, відхиленням від реальності).

Розкладемо можливість виникнення погрішності (П) в такий ряд:

$$П = \sum П_1 + П_2 + П_3 + П_4 + П_5 + П_6 + П_7, \text{ де}$$

$П_1$ – погрішність, що виникла з вини власних характеристик дослідника, аналітика, управлінця (брак досвіду, знань, зацікавленості);

$П_2$ – погрішність у виборі методу (вибрано не кращий метод);

$П_3$ – погрішність в самому методі, його недосконалість, неадекватність складності задачі;

$П_4$ – погрішність в інформації (неповна, недостовірна, застаріла та інше);

$П_5$ – погрішність в організації роботи, в технології, при взаємодіях між різними учасниками;

П₆ – погрішність, яку допустив замовник при постановці завдання аналізу чи прогнозу;

П₇ – погрішність як випадковість.

Як бачимо, маємо 7 стикувальних вузлів, де виникає своя доля погрішності. Логіка показує, що для зменшення масштабу (величини) погрішності необхідна і творча, і організаційна робота.

Перше – важливо задати допустимий рівень погрішності, виходячи з того завдання, яке стоїть перед дослідником, аналітиком, управлінцем.

Друге – з шести пунктів, (П₇) не беремо у рахунок, важливо оцінити в яких з них очікується найбільш високий рівень погрішності і саме на ці складові звернути увагу.

Третє – апріорі можна вважати, що найбільш вразливі вузли для точності економічного аналізу – це метод та інформація.

Наведені вище важливі моменти методологічного підходу до проблем оцінки потенціалу та розвитку регіону використаємо в завданнях підвищення його конкурентоспроможності.

Проблема виміру і оцінки показників потенціалу регіону має свою складність, в першу чергу, в інформаційній базі: що є в статзвітності, яких важливих характеристик не достає, як не достачу інформації отримати і з яких інформаційних джерел?

Для оцінки необхідного рівня (точності) оцінки потенціалу беруться до уваги завдання де будуть використані такі оцінки. Рекомендуємо такий перелік завдань: стратегія регіонального розвитку; бенчмаркінгові порівняння регіонів; вплив факторів на регіональний розвиток; пошук ресурсів і резервів; розвиток ЗЕД; інноваційна політика; підвищення конкурентоспроможності регіону.

Більш конкретний і змістовний розгляд зв'язку «потенціалу регіону» з «регіональним розвитком» пропонується розпочати з таких завдань: місцевий бюджет в завданнях розвитку регіону та районів; залучення інвестицій в регіон; активація створення і ефективної роботи МСБ; створення в регіоні нових організаційних форм – мережі, кластери, технологічні платформи, технопарки; оцінка і розвиток потенціалу внутрішнього споживчого ринку.

Оцінювання потенціалу регіону можна зробити в постановці «регіон в цілому, тобто область» та «регіон як сума районів і міст обласного значення». Обидва варіанти мають право на реалізацію, але їх об'єднує головна ціль такого оцінювання. Якщо прийняти ціль «підвищення конкурентоспроможності» то можна запропонувати і єдину технологію виконання такої роботи, акцентуючи увагу на виділенні етапів (рис. 3.16).

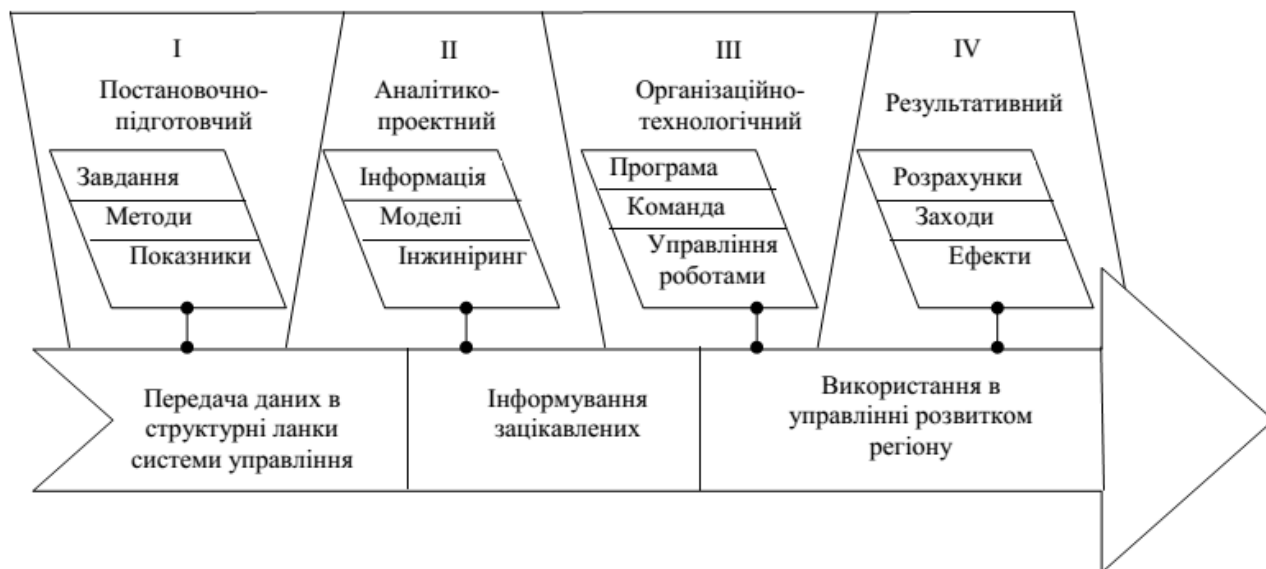

Рис. 3.16. Етапи оцінки конкурентоспроможності регіону

На рисунку 3.16 також показано, що завдання розвитку конкурентоспроможності регіону не зводиться до спостереження за ситуацією і до аналізу статистичних даних. Це значно інше: поглиблена інформація, оцінка ресурсів і масштабна та постійна організаційна робота в декількох напрямках, а саме:

- Маркетингові дослідження в моніторинговому режимі.
- Обґрунтування переваг в локальних бізнес-структурах.
- Інноваційний пошук.
- Програми підвищення якості і управління якістю.

В основі нової конкурентної стратегії мають бути закладено інтелект, підприємництво, однакова увага до товарів і послуг, акцент на стимули.

Для України проблема оцінки конкурентоспроможності регіонів є особливо актуальною, що особливо відчувається в контексті тенденцій децентралізації управління. Розробка раціональних та науково обґрунтованих рекомендацій щодо визначення

конкурентоспроможності регіонів України потребує всебічного врахування зарубіжного та вітчизняного досвіду в цій сфері, тому доцільно розглянути сучасні методики, розроблені для вирішення означеного завдання.

Аналіз публікацій зарубіжних вчених дає підстави стверджувати, що одним з найбільш розповсюджених підходів до оцінки конкурентоспроможності є визначення індексу глобальної конкурентоспроможності (The Global competitiveness index) (далі – GCI), що розроблений Світовим економічним форумом (World Economic Forum – WEF) [113, 123].

Традиційно, показник GCI визначається для оцінки конкурентоспроможності країн світу, але він може бути успішно застосований і для оцінки конкурентоспроможності регіонів, що доведено вітчизняними спеціалістами фонду ефективного управління, які застосували згаданий підхід для визначення конкурентоспроможності областей України.

Звіт про рівень конкурентоспроможності за 2015–2016 рр. передбачав визначення 119 показників, значна кількість з яких (крім макроекономічних) визначалася із застосуванням опитування респондентів, які оцінювали фактори конкурентоспроможності за шкалою від 1 до 7 балів. За результатами визначення рівня конкурентоспроможності автори пропонують до перегляду профіль країни, з визначенням переліку факторів, що найбільш негативно впливають на розвиток бізнесу (варто відзначити, що у 2015–2016 рр. Україна за показником глобальної конкурентоспроможності посіла 79 місце зі 140 країн світу).

Іншим досить популярним підходом до визначення конкурентоспроможності регіонів є розрахунок так званого індексу регіональної конкурентоспроможності (Regional Competitiveness Index) (далі – RCI), який розроблявся для порівняння регіонів різних країн, що в реаліях Європейського союзу цілком виправдано.

Серед підходів до визначення конкурентоспроможності, на особливу увагу заслуговує європейський індекс конкурентоспроможності (European Competitiveness Index) (далі – ECI), розроблений Робертом Хаггінсом. Індекс ECI досить повно враховує такі фактори як зайнятість населення та фінансування наукових досліджень, але не враховує такі з них, які можна оцінити лише на основі застосування експертних методів. До переваг вказаного методу можна віднести можливість використання надійних і загальнодоступних

статистичних даних, а також простоту проведення розрахунків, що зменшує суб'єктивність отриманих результатів.

Ще одним досить відомим методом визначення конкурентоспроможності регіонів є показник розроблений дослідниками з інституту розвитку управління (Institute for Management Development), який публікується у щорічному звіті з конкурентоспроможності країн світу (World Competitiveness Yearbook) (далі – WCY). Автори цього показника вважають, що конкурентоспроможність країни значною мірою залежить від її можливості забезпечувати конкурентоздатність підприємств. Показники конкурентоспроможності країни об'єднані у 4 великі групи: економічна діяльність, ефективність держави, ефективність бізнесу та рівень розвитку інфраструктури. Усього в процесі визначення індексу визначається 331 показник. При цьому значна увага приділяється таким чинникам як: діяльність домогосподарств, міжнародна торгівля, зростання макроекономічних показників та рівень доходів населення; прогнози рівня безробіття, інфляції, зростання реального сектору економіки та ін. Метод базується на використанні значного масиву статистичних даних, а для забезпечення коректності порівняння показників застосовується процедура нормалізації.

Показовими прикладами визначення конкурентоспроможності регіонів є такі країни як: Велика Британія, Фінляндія та Хорватія. Зокрема, в межах Великої Британії визначається так званий Британський індекс конкурентоспроможності регіонів (або UK Regional competitiveness index). Особливість визначення цього показника полягає у тому, що 15 індикаторів конкурентоспроможності поділяються на вихідні (output factors), вхідні (input factors) та фактори зовнішнього оточення (outcome factors). Аналізуючи структуру цього індексу, варто звернути увагу на такі показники як рівень економічної активності, витрати на наукові дослідження на одну особу, кількість приватних підприємств у розрахунку на 1 000 мешканців, зайнятість населення та ін.

Значний інтерес представляє досвід Фінляндії в розробці довгострокової державної стратегії розвитку регіонів, орієнтованої на збільшення конкурентоспроможності. Специфіка визначення фінського показника конкурентоспроможності полягає у наступному:

а) має місце значна деталізація регіонів країни і поділ загальної її території на 85 територіальних утворень, що стає можливим через порівняно невелику територію цієї країни:

б) визначення індексу передбачає використання відкритої інформації та розрахунок 16 показників, які поєднуються у такі групи як: людський капітал, інновації, агломерація фірм та економічна діяльність, доступність. Для визначення індексу конкурентоспроможності усі показники коригуються залежно від розміру регіону, що визначається кількістю населення.

Використання кількості населення для обчислення індексу дозволяє уникнути значних відхилень, що обумовлені розмірами регіону. До того ж, така методика дозволяє опосередковано врахувати використання наявного людського капіталу (регіон з порівняно незначною питомою вагою населення може характеризуватися високими значеннями відносних показників).

Ще однією перевагою використання цієї методики є уникнення суб'єктивності, що обумовлена визначенням значущості чинників конкурентоспроможності з використанням результатів експертних опитувань.

Аналіз вітчизняного досвіду побудови рейтингу конкурентоспроможності. Всесвітній економічний форум почав розраховувати глобальний рейтинг конкурентоспроможності країн ще в 1979 році, а Україна була включена в нього лише в 1997 році. Всесвітній економічний форум вперше у 2008 році підготував спільно з фондом «Ефективне управління» дослідження конкурентоспроможності окремих регіонів України, в якому містилися несподівані висновки: серед лідерів опинилися Закарпатська і Львівська області, тоді як Донецька область показала невисоку конкурентоспроможність. Втім, як виявилось, більш висока конкурентоспроможність не завжди сприяє притоку інвестицій. Основним методом для оцінювання конкурентоспроможності регіонів України служить GCI [127].

Застосування методології індексу глобальної конкурентоспроможності дозволяє порівнювати конкурентоспроможність українських регіонів не лише між собою, а й в міжнародному контексті. Таке порівняння можливе завдяки єдиній методології індексу глобальної конкурентоспроможності, яка використовується (після незначної модифікації)

для оцінки конкурентоспроможності регіонів. Таким чином, розглядаються два індекси: регіональний та глобальний.

Згідно з методикою фонду «Ефективне управління», індекс глобальної конкуренції складається із 113 змінних, сукупність яких формується з оцінок керівництва великого бізнесу. Не менш важлива інформація використовується із статистичних даних. Змінні показники об'єднані в три субіндекси (базові вимоги, підсилювачі ефективності та фактори інноваційного розвитку) і дванадцять контрольних показників (інституції; інфраструктура; макроекономічне середовище; охорона здоров'я та початкова освіта; вища освіта та професійна підготовка; ефективність ринку товарів; ефективність ринку праці; рівень розвитку фінансового ринку; технологічна готовність; розмір ринку; рівень розвитку бізнесу; інновації). Розрахунок Індексу глобальної конкурентоспроможності базується на послідовному агрегуванні балів, починаючи з рівня змінних (найнижчого рівня) і закінчуючи загальним балом Індексу глобальної конкурентоспроможності (найвищого рівня).

Всесвітній економічний форум розрізняє три стадії розвитку економіки, зокрема економіки, орієнтовані на:

- фактори виробництва (1-а стадія);
- ефективність (2-а стадія);
- інновації (3-я стадія).

Країни, економіка яких показує нерівноважний стан, інноваційну відсталість та неконкурентоспроможність слід вважати країнами у стані «трансформаційної перебудови».

В Україні було розроблено, офіційно затверджено та періодично впроваджено різні методики оцінки конкурентоспроможності регіону:

1. Наказ Кабінету Міністрів України від 15.04.2003 р. №114 «Про затвердження методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку».

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2007 р. № 833 «Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва і Севастополя» [145].

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2011 р. № 650 «Про запровадження проведення оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій».

При аналізі існуючих методик, які використовуються в Україні, науковими співробітниками Інституту економіки та прогнозування НАН України Стасюк О.М. та Бевз І.А., було зазначено, що різноманітність підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону обумовлюється різними цілями, які ставилися під час оцінки; звернено увагу і на те, що основі методики оцінки використовують як статистичні показники, так і експертні оцінки. В методиках виділяються різні групи і системи показників, проте відсутні показники, котрі дозволяють оцінити інноваційну діяльність та соціальну складову конкурентоспроможності.

Стасюком О.М. та Бевз І.А. була запропонована методика інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіонів України. Виходячи з можливостей та особливостей офіційної державної статистики, а також враховуючи світовий досвід мінімізації кількості показників, для аналізу та оцінки конкурентоспроможності регіонів України була сформована система показників конкурентоспроможності регіонів, яка нагадує собою дерево цілей, що робить її прийнятною і логічно аргументованою.

Питання підвищення інноваційної конкурентоспроможності регіонів у своїх наукових працях розглядала проф. КНЕУ Антонюк Л. Л. В її наукових працях визначалися методологічні засади сучасних моделей міжнародної конкурентоспроможності країн та регіонів. На основі кількісних та якісних показників автором аналізувалась інноваційна конкурентоспроможність регіонів України. Автором пропонувалися для розрахунку інноваційної сприятливості регіону використовувати коефіцієнти випередження інноваційного розвитку (або інноваційної сприйнятливості) на етапі виробництва та етапі споживання, а ефективність інноваційної діяльності в регіонах пропонувалось визначати за допомогою коефіцієнту результативності інноваційної діяльності [11].

Захарченко С.В. запропонована методика оцінки та аналізу конкурентоспроможності регіону на основі методології фахівців Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD-Lausanne). Автором в дослідженнях використовується

пофакторна та інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України у міжнародному вимірі [126].

В цілому концепція включення конкурентної парадигми в механізм управління розвитком регіонів знайшла значне число прихильників, а тема конкурентоспроможності регіонів досліджується в різних наукових школах. В сучасних умовах, основними напрямками досліджень в даній області є: розробка рейтингів конкурентоспроможності регіонів, кластерний підхід до забезпечення конкурентоспроможності регіонів, вплив на конкурентоспроможність інноваційної системи регіону, аналіз нематеріальних чинників регіональної конкурентоспроможності. З них, найбільш активно розвиваються розрахунковий та кластерний підходи.

Урядами багатьох країн з перехідною економікою використовуються Міжнародні методики для вимірювання рівня і коригування механізму підвищення конкурентоспроможності, але, на наш погляд, таке використання не можна зводити до шаблонної процедури. Наявний міжнародний досвід досить переконливий, оскільки може свідчити про те, що довгострокова стратегія досягнення високої конкурентоспроможності – це інструмент державної економічної політики, який використовується для підвищення конкурентоспроможності країни за допомогою підвищення конкурентоспроможності не тільки, або не так товарів і послуг, скільки ресурсів і інститутів. Українські науковці підкреслюють важливість саме цього положення [94, 126, 127, 146].

В цілому, в багатьох дослідженнях, присвячених проблемі регіональної конкурентоспроможності, оцінюються такі фактори і рушійні сили конкурентоспроможності регіонів: макроекономічні умови; галузева спеціалізація економіки регіонів; ресурсний потенціал регіонів; економіко-географічне положення територій; виробничий потенціал і динаміка його розвитку; стан інфраструктури; інвестиційна привабливість території; якість людського капіталу; рівень розвитку інституційного середовища; регіональні кластери і розвиненість інтеграційних процесів; ефективність регіональної інноваційної системи.

Очевидно, що кажучи про конкурентні позиції регіонів, необхідно враховувати їх взаємозв'язок зі спеціалізацією і місцем регіону в територіальному поділі праці.

В умовах економічного зростання можливий перехід регіональних систем від стагнуючого положення до більш прогресивних позицій. Цьому сприяє пошук нових, більш ефективних галузей спеціалізації економіки регіонів, динаміка показників інноваційного розвитку, підвищення частки інфраструктурних галузей. У зв'язку з цим і спеціалізація, і галузева структура економіки регіонів і динаміка, і умови інноваційного розвитку є необхідними елементами аналізу конкурентних позицій регіону.

Часто у підходах до інститутів регіонального розвитку, акцент робиться на створення нових інституційних форм – фондів, організацій, структур, що стимулюють окремі напрямки регіональної економіки. Однак не тільки вони, а й якість загально економічних інститутів впливають на регіональний розвиток. У зв'язку з цим, в якості практичного аспекту були розглянуті кілька інститутів і їх вплив на такі показники конкурентоспроможності та розвитку регіонів, як темпи зростання валового регіонального продукту (далі – ВРП) регіонів і розміри ВРП на душу населення. У підсумку, виявилось, що немає однозначно прямої кількісної залежності між рівнем розвитку відомих інститутів (підприємництво, стан корупції, рівень довіри органам влади, ефективність спеціально створених інститутів розвитку) і зростанням конкурентоспроможності економіки регіонів. Тому виникає необхідність не лише у розвитку системи спеціальних регіональних інститутів, а й поліпшення якості загально економічних інститутів в цілому.

На матеріалах дослідження проведеного ХНАМГ ім. М.О. Бекетова в 2016 р. проаналізовано результативну частину отриманих оцінок.

Виконавці цього дослідження, під науковим керівництвом д.е.н., проф. Димченко О.В., визначили закономірність достатньо тісного зв'язку рівня конкурентоспроможності регіону з комплексом показників соціально-економічного потенціалу регіону і згрупували останні в 10 інтегральних показників. Характер групування і кількість показників входження в кожну групу показано на рис. 3.17.

Як слідує з рис. 3.17 найбільш повно представлені локальними показниками угруповання економічного потенціалу, інфраструктури, соціального стану та інноваційної діяльності (9–6 показників), що відповідає теоретико-методичним висновкам щодо головних факторів впливу на рівень конкурентоспроможності регіону.

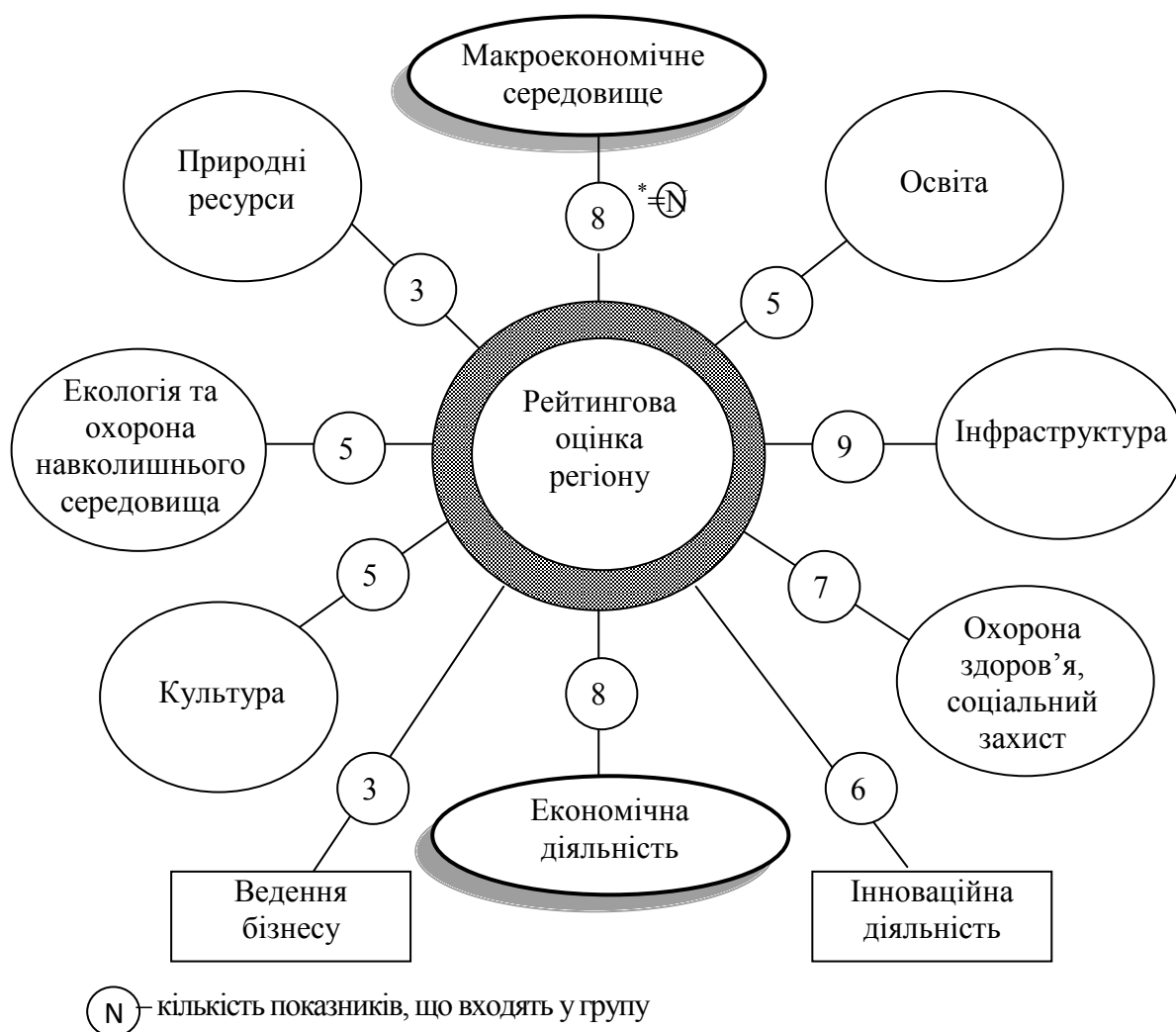

Рис. 3.17. Групування показників оцінювання потенціалу регіону

В наведеній системі показників (67) для Харківського регіону пріоритет мають (за рангом).

- Ранг: охорона здоров'я – 1
 інноваційна діяльність – 2
 ведення бізнесу – 2
 освіта – 2
 макроекономіка – 2
 інфраструктура – 3
 економічна діяльність – 4

За ранговим пріоритетом показників харківського регіону (що визначено з табл. 3.2) його потенціал конкурентоспроможності знаходиться на високому рівні і здатен забезпечити регіону високі темпи економічного зростання.

Таблиця 3.2 – Результати оцінювання потенціалу конкурентоспроможності регіонів України

	Економічна діяльність	Екологія	Культура	Ведення бізнесу	Природні ресурси	Макро-економічне середовище	Інфра-структура	Освіта	Інноваційна діяльність	Охорона здоров'я
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	м. Київ	7	4	1	25	1	1	1	1	4
2	Дніпропетровська	9	19	4	15	3	6	5	4	6
3	Київська	12	2	3	7	4	2	9	10	9
4	Миколаївська	4	14	5	6	7	9	3	6	2
5	Харківська	11	16	2	13	2	3	2	2	1
6	Закарпатська	18	18	7	5	5	19	8	3	7
7	Полтавська	20	8	13	14	10	17	16	15	16
8	Вінницька	10	7	6	10	8	4	4	14	3
9	Львівська	19	1	8	21	6	7	7	7	11
10	Одеська	16	3	9	16	12	14	13	17	19
11	Волинська	3	17	11	9	19	10	15	20	18
12	Кіровоградська	15	5	12	8	14	12	12	8	5
13	Черкаська	22	9	10	12	13	16	14	13	10
14	Івано-Франківська	24	15	14	17	16	5	18	16	17
15	Рівненська	6	11	15	3	9	8	6	24	8
16	Донецька	25	25	21	19	11	22	22	19	24
17	Сумська	14	22	17	11	15	20	10	5	15
18	Хмельницька	13	6	16	18	18	18	17	23	21
19	Чернігівська	21	12	19	4	20	21	20	18	13
20	Закарпатська	1	20	20	22	23	13	21	12	22
21	Житомирська	5	10	18	1	17	11	11	21	12
22	Херсонська	8	13	22	2	24	23	23	22	14
23	Чернівецька	2	23	23	23	22	15	19	11	20
24	Тернопільська	17	21	24	24	25	25	24	9	25
25	Луганська	23	24	25	20	21	24	25	25	23

Прийнявши до уваги рангові позиції регіонів в розрізі 10 показників, згідно табл. 3.2 можна зробити такі висновки.

За сумою верхніх рангових позицій з десяти показників найбільш конкурентоспроможними регіонами є м. Київ, Харківський, Вінницький, Дніпропетровський, Миколаївський, Київський (1 – 10 ранг). До другої групи конкурентоспроможності можна віднести – Львівський, Одеський, Рівненський, Черкаський, Житомирський, Запорізький, Полтавський, Волинський, Кіровоградський,

Черкаський, Чернігівський, Житомирський (ранги в діапазоні 9–18). До 3-ї групи – Чернігівський, Івано-Франківський, Сумський. До 4-ї групи – Закарпатський, Херсонський, Чернівецький, Луганський, Тернопільський.

Незалежно від загального (за сумою власних показників) рангу регіони можна розбити на 2 групи. Перша – різні групи показників близькі між собою: Київський, Миколаївський, Луганський, Тернопільський, Чернівецький, Донецький, Черкаський, Полтавський. Друга – значна нерівновага показників – Волинський, Житомирський, Вінницький та інші. Наприклад, Рівненський має такі рангові місця по окремих показниках: 3, 6, 8, 15, 24 (значні розбіжності щодо рівня окремих показників).

Показовим є «відрив» регіонів між собою в розрізі окремих показників. Так, за показником «екологія» лише 3 регіони (Закарпатський, Чернівецький, Волинський) мають задовільний стан (рівень), а всі інші розміщуються за такою схемою:

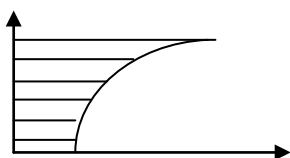

Схема А

За показником «культури» з великим відривом від інших лідирують три регіони – Львівський, Київський, Одеський, п'ять регіонів займають середній ранг, а інші досить на низькому рівні.

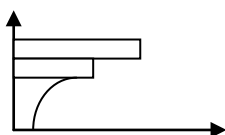

Схема Б

Показники «інфраструктура» і «охорона здоров'я» візуально мають таку схему:

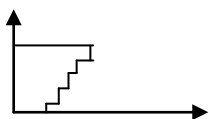

Схема В

До цієї схеми наближається і розподіл регіонів за показником освіти (якщо виділити окремо м. Київ і Харківський регіон, точніше м. Харків).

Підсумовуючи розміщення регіонів за ранговою шкалою вибраних показників, можна визначитись з тим, що в регіональному розвитку спостерігаються досить значні диспропорції і відмінності, але це в цілому. Разом з тим більше ніж в половині регіонів є свої переваги за окремими показниками. Дослідженням виявлені ці переваги і кожний

регіон може це використати в своїй стратегії розвитку та в розробці заходів підвищення конкурентоспроможності.

3.4. Міжнародна допомога в сфері децентралізації та інфраструктурного розвитку регіону

Міжнародна допомога з метою розвитку в Україні місцевого самоврядування здійснюється в основному США і країнами ЄС на базі проектів DOBRE, PULS, U-LEAD. «Станом на липень 2018 р. у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України зареєстровано 407 проектів міжнародної допомоги на загальну суму 5,6 млрд. дол. США. За останні 3 роки ЄС надав Україні 12 млрд. євро. Але бракує підготовлених менеджерів, які б підготували якісні проекти, щоб максимально ефективно використати ці кошти» (Із доповіді голови Харківської обласної ради Чернова С. І.).

В робочому режимі виконання знаходяться масштабні програми Європейської підтримки в самих різних сферах демократичного і економічно ефективного розвитку Харківщини. Відмітимо програми за підтримкою GIZ – 53 проекти в 9 районах, 3-х ОТГ, 7 містах обласного значення. Основний напрямок – розвиток соціальної інфраструктури, підтримка ОТГ, реабілітація наслідків конфлікту на Сході України, надання адміністративних послуг. Підтримку громад запропонували «DOBRE», U-LEAD, «Угода МЕВІВ – схід», програмам «Єдина громада». Міжнародна підтримка регіонального розвитку в Україні має свою специфіку (рис. 3.18).

Як показано на рис. 3.18, міжнародна допомога і підтримка складається з двох частин – фінансової і організаційно-методичної, кожна з яких виконує певну свою місію.

Але і кошти, і досвід, що передаються в регіони України, слугують становленню громадського суспільства і забезпечення цивілізаційного розвитку нашої країни. Основні напрямки міжнародної допомоги – децентралізація і демократизація суспільства (1), правопорядок і безпека (2), охорона здоров'я (3), розвиток регіональної інфраструктури (4). В потенціал великих міст, обласних центрів, кошти вкладаються в науково-технологічні розробки (ВУЗи, кластери, технопарки).

Рис. 3.18. Напрямки міжнародної технічної допомоги в регіональному інноваційному розвитку

У Харківській області протягом 2017 року продовжувалась системна робота щодо сприяння залученню, використанню та моніторингу міжнародної технічної допомоги. За даними моніторингу, в рамках співробітництва із міжнародними організаціями розвитку, кредитними установами, в рамках програм ООН, ЄК, протягом 2017 року суб'єкти Харківської області були залучені до реалізації понад 15 програм та понад 100 проектів (мікропроектів) ініціатив, які були ініційовані міжнародними урядовими організаціями [128, 231].

В рамках відповідної діяльності, на місцевому рівні організації Харківської області (органи місцевого самоврядування, комунальні установи, вищі навчальні заклади та наукові установи, організації громадського суспільства) виступали бенефіціарами або реципієнтами у проектах, консолідований бюджет яких складає понад 450 000 тис. грн., 1229 тис. дол. та 800 тис. євро.

У листопаді 2017 року Кабінет міністрів схвалив розпорядження про підписання фінансової та кредитної угод між Україною, Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) про спільний проект «Розширення метрополітену в м. Харкові» на суму 320 млн. євро.

ХОДА координує проектні розробки за темою «Посилення ролі місцевих громад у прийнятті рішень щодо надання соціальних послуг (витрачено 587 тис. грн.). За напрямком «міжнародна допомога з питань підтримки децентралізації влади та місцевого розвитку» використано 94 млн. грн. (кошти ПРООН, GIZ, DESPRO). В рамках «L-Lead з Європою» залучено 60 тис. \$ на розвиток ОТГ: Мерефянська, Роганська, Старосалтівська ОТГ.

У Харківській області за 2017 рік реалізовано 52 проекти у 12 районах та 5 містах обласного значення на суму 106,3 млн. грн. (інфраструктурні проекти, проекти у сфері безпеки, освіти і захисту дітей. За рахунок кредитних коштів, наданих уряду України 9241 млн. грн. та 160 млн. євро, 107,3 млн. дол.) реалізовані проекти щодо ремонту і відновлення закладів системи охорони здоров'я, культурних закладів, програм підвищення енергоефективності.

У Харківській області на 2017 – 2018 роки заплановано виконання 13 мікропроектів для покращення житлових умов тимчасово переміщених осіб (з Донецької і Луганської областей). Загальна сума виділених коштів – 88,4 млн. грн. (м. Лозова, Богодухів, Дергачі, Красноград, Ізюм, с.м.т. Золочів). Значний вклад в розвиток області здійснюється через систему прямих іноземних інвестицій в бізнес та інфраструктуру.

В цілому станом на 01.10.2018 загальний обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу), залучених в область, склав 637,3 млн. дол. США, у розрахунку на одну особу населення – 237,6 дол. США. В економіку Харківської області було внесено прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з країн ЄС 470,7 млн. дол. (73,9%) [206, 296].

Внутрішні капітальні інвестиції склали 13700,9 млн. грн. або 387,7 млн. дол. США, темп до відповідного періоду 2017 року – 109,5 %.

За видами економічної діяльності найбільші обсяги внутрішніх капітальних інвестицій спрямовані у розвиток: промисловості – 4293,0 млн. грн. або 121,5 млн. дол. США (31,3%), в т. ч. переробна промисловість – 3644,0 млн. грн. або 103,1 млн. дол. США (13,6%); будівництва – 3046,9 млн. грн. або 86,2 млн. дол. США (22,2%).

Розвиток області характеризується масштабом і розміщенням на територіях капітальних інвестицій. Річні обсяги капітальних інвестицій представлені в табл. 3.4. Як слідує з наведених даних, загальна сума (в 2017 р.) капітальних інвестицій становила 17,9 млрд. грн., в розрахунку на одного мешканця області – 6,7 тис. грн. [207, 231]

На обласний центр (м. Харків) припадає – 61,8% від загальної суми. на місця обласного значення – 30%, на всі райони – 35,1%.

Максимум на розвиток капітальних інвестицій отримали райони:

Харківський	– 1352,2 млн. грн.	(7,5% від заг. обсягу)
Дергачівський	– 704,1 млн. грн.	(3,9%)
Вовчанський	– 403,1 млн. грн.	(2,2%)
Красноградський	– 263,9 млн. грн.	(1,8%)
Зміївський	– 255,2 млн. грн.	(1,4%)
Близнюківський	– 230,9 млн. грн.	(1,3%)
Балаклійський	– 229,1 млн. грн.	(1,3%)

Середня сума інвестицій в більшості інших районів – 100 млн. грн. Щодо суми капітальних інвестицій, то більше середнього значення (6,7 тис. грн. на особу) мають 14 районів області, з яких більш 9 млн. – Близнюківський (12,2), Коломацький (11,9), Печенізький (9,3) (табл. 3.3).

Основні напрямки використання капітальних інвестицій: промисловий розвиток (26%), будівництво (20%), сільське господарство (19,2%), інфраструктура (19,0%), інше – 15,8%, серед яких держуправління, освіта, культура, охорона здоров'я.

Загальну роль в розвитку регіонів Харківщини відіграють проекти донорської допомоги з іноземних та вітчизняних фондів. В 2017–2018 роках реалізовано локальних проектів, з яких відмітимо: в сфері охорони здоров'я – 6 проектів, на суму 9,17 млн. грн. (Купянськ, Чугуїв). В сфері культури – 64 проекти, на суму 16,6 млн. грн. (20 районів області).

Подолання наслідків конфлікту, пілотний проект з розбудови спроможності (від МБРР) – 3 проекти, на суму 3,2 млн. дол. (райони Куп'янський, Первомайський, Нововодолажський).

Програма фінансування проектів підтримки освіти і захисту дітей (дитячий фонд ООН – ЮНІСЕФ) – 4 проекти, на суму 500 тис. дол., (райони Красноградський, Золочівський).

Проекти у сфері безпеки (консультативна місія ЄС, Канадський фонд місцевих – 6 проектів, 40 тис. євро (Чугуїв, Мерефа, Первомайський).

ініціатив – CFUI

Таблиця 3.3 – Капітальні інвестиції по містах та районах за січень–грудень 2017 року

	Освоєно (використано) капітальних інвестицій		
	тис. грн.	у % до загального обсягу	на 1 особу, грн.
Харківська область	17968201	100,0	6699,6
м. Харків	11126411	61,9	7808,1
м. Ізюм	70228	0,4	1436,6
м. Купянськ	85962	0,5	1528,7
м. Лозова	122222	0,7	1857,4
м. Люботин	51260	0,3	2141,0
м. Первомайський	117906	0,7	3862,9
	66845	0,4	2033,9
райони			
Балаклійський	225685	1,3	2769,6
Барвінківський	126196	0,7	5778,7
Близнюківський	230915	1,3	12265,7
Богодухівський	167953	0,9	4321,7
Борівський	143086	0,8	8493,3
Валківський	106691	0,6	3343,8
Великобурлуцький	136345	0,8	6107,0
Вовчанський	403134	2,2	8793,2
Дворічанський	125981	0,7	7197,7
Дергачівський	704087	3,9	7443,1
Зачепилівський	43325	0,2	2824,3
Зміївський	255237	1,4	3591,5
Золочівський	223962	1,2	8600,7
Ізюмський	108839	0,6	6288,4
Кегичівський	185073	1,0	8826,4
Коломацький	83474	0,5	11899,4
Красноградський	263996	1,5	5956,7
Краснокутський	204438	1,1	7332,0
Купянський	209578	1,2	8497,0
Лозівський	157461	0,9	5445,3
Нововодолазький	122866	0,7	3761,7
Первомайський	93557	0,5	5948,4
Печенізький	92746	0,5	9350,3
Сахновщанський	75248	0,4	3527,5
Харківський	1352265	7,5	7580,9
Чугувський	329444	1,8	7050,7
Шевченківський	155785	0,9	7631,7

На організаційних основах «Громадські ініціативи» (Донори: Німеччина, Польща,

– 7 проектів, 180 тис. євро (Ізюм, Двурічна, Барвінківський район, м.

Британія)	Первомайський).
Проекти на реалізацію інновацій «За рахунок – кредитних коштів, наданих Уряду України».	18 проектів, 360 млн. грн., (м. Харків, Вовчанськ, Валки, Ков'яги, Дергачі).
Напрямки: енергоефективність. охорони здоров'я, продовження метро)	
Проекти Програми Horizon 2020 напрямки: – авіаційні дослідження, ядерна безпека, технічні розробки	17 проектів, >500 тис. євро, (Підприємства, ВУЗи).
Проект «RADIAN» (транснаціональний обмін, координатор: Німеччина)	– 12 проектів, до 2 млн. євро, (м. Харків, райони, області).
Проект «ESSANUF» координатор Швеція напрямком: постачання енергії	– 5 проектів, 2 млн. євро, ХФТІ.
Проект «МусоКей» Координатор: Італія, учасник від х/о ТОВ «Стримзон» (управління мікотоксінами)	– 2 проекти, 80 000 євро, (за участю китайських установ).
Проект Темпус «Освіта для лідерства, інтелектуального та творчого розвитку» (ELITE). Донор ЄС. (Литва).	– 7 програм, Загальна сума проекту 1,6 млн. євро (для країн Європи в цілому) 200 тис. євро (Центр лідерства НТУ «ХП»).

Окремим циклом на конкурсній основі підготовлені для експертного розгляду і прийняття рішень проекти інноваційного напрямку, з яких зареєстровані 14 великих проектів, та 45 малих і середніх. Серед великих проектів відмітимо [192].

1. Створення «під ключ» підприємства з утилізації ТПВ (УкрНТЦ «Енергосталь» – проектна вартість – 101,8 млн. дол. Строк реалізації 2–3 роки.

2. Будівництво електрометалургійного мінізаводу (УкрНТЦ «Електросталь» – Проектна вартість – 128,5 млн. дол.

3. Реконструкція водогону і мереж (КП «Харківводоканал») – проектна вартість – 132,2 млн. дол. (підземні джерела водопостачання, технічне переоснащення підприємства, реконструкція хлорного господарства).

4. Будівництво заводу з глибокої переробки олійного насіння (соняшник, ріпак), Приватне підприємство «Кваро» – 106,3 млн. дол.

5. Будівництво і запуск металопрокатного заводу по виробництву білої жести. Громадська спілка «Слобожанські стратегії». Вартість 335 млн. дол. Термін окупності – 5 років.

6. Будівництво заводу плоского скла у Валківському районі. (Валківська РДА, с. Тетющине). Вартість – 196 млн. дол.

7. Будівництво міні-ТЕЦ з використанням біомаси в м. Вовчанську. Корпорація «Маст-Іпра». Вартість – 23,9 млн. дол. Окупність 6,2 роки.

Таблиця 3.4 – Проекти намічені до реалізації в районах

№ з/п	Назва проекту	Вартість, млн. \$	Розробник	Розміщення
1	Склопластикові труби для ВКГ	0,3	НВП «Глайор»	Золочів
2	Науковий парк «Аналітичний центр якості ґрунтів»	1,2	Інститут ґрунтознавства та агрохімії	Харківський район
3	Модернізація консервного заводу з переробки овочів	0,2	«Овочевий»	с. Селекційне
4	Молочна ферма на 1 000 голів	4,3	Інститут тварин НАНУ	с. Кутузовка
5	Вирощування зерна на корм	1,9	Дослідне господарство «Гонтарівка»	Вовчанськ
6	Будівництво овочесховища	0,2	Юр. особа Моїсеєнко Ю.	с. Катеринівка Лозівський район
7	Реконструкція гуртожитку	0,7	КП «Богодухівжитло»	Богодухівський р-н
8	Технічне переоснащення котельні	0,4	КП «Тепломережа»	м. Ізюм
9	Часткова термомодернізація будівель	3,2	ОДА Куп'янського району	Куп'янськ
10	Будівництво когенераційної установки	1,0	ОДА Куп'янського району	Куп'янськ
11	Будівництво очисних споруд	2,8	ХОДА	с. Семенів, м. Богодухів
12	Реконструкція водопроводу	0,4	Мартівська сільрада	с. Мартів Печеніжського р-ну
13	Лікувально-діагностичний центр	1,9	Ізюмська міськрада	Ізюм
14	Науковий комплекс Верхнесалтівський	0,4	Історико-архітектурний музей	В. Салтів Вовчанського р-ну
15	Мобільна система відеоспостереження	2,5	ХНУ ім. Каразіна	малі міста
16	Створення кібернетичного холдингу	2,3	ГС «Слобожанські стратегії»	Роганська ОТГ
17	Багатофункціональне виробництво для глибокої переробки рослинної сировини	0,6	Науково-навчальний центр «Новітні біотехнології» ХДУХТ	Харківський район
18	Сонячна електрогенераторна станція «Альвера»	3,2	Фірма «Альвера»	Регіони і малі міста

Ці та інші крупні проекти, вартістю більше 100 000 \$ показують значні інноваційні можливості Харківського науково-виробничого потенціалу. Підкреслимо деякі важливі особливості запропонованих інноваційних ініціатив, а саме:

- з пропозиціями виходять самі різні організації (від державних інституцій – до підприємств сфери ЖКГ і приватних наукових центрів);
- широка гама напрямків (виробництво металопродукції, енергії, будматеріалів, переробка масляничних культур, утилізація побутових відходів);
- пропонується розширення виробництва за межі обласного центру, в «глибинку» регіону (Валки, Вовчанськ).

Серед проектних пропозицій малої вартості звернемо увагу на такі, що пропонується розмістити в районах області (табл. 3.4).

Аналіз проектних пропозицій, що представлені в табл. 3.5 приводить до таких узагальнюючих висновків.

1. Ініціативними пропозиціями на рівні проектних розробок охоплені різні сфери економічної діяльності, серед яких пріоритетні напрямки – це АПК, ЖКГ, альтернативна енергетика.

2. Значна доля малих проектних форм ініціативного розробляється в самих регіонах.

3. Підтримку ініціатив інноваційного розвитку безпосередньо виконують ОДА і РДА.

4. В регіони зміщуються і структури науково-проектної діяльності (Куп'янськ, Вовчанськ, Мерефа).

5. Можна відмітити в сфері інновацій «робочу» взаємодію організацій міста та структур із периферії регіонів.

Інноваційний підхід до проблем регіонального розвитку стосується безпосередньо як бізнесу, так і соціально-інфраструктурного профілю виконання проектів. Зі звітів РДА прослідковуються значні обсяги вже виконаних в 2017–2018 роках робіт (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Виконання роботи щодо впровадження об'єктів інфраструктури в районах області (2017 – 2018 рр.)

Райони	Завершені об'єкти	Вартість	Райони	Завершені об'єкти	Вартість
Балаклійський	4	5 млн. грн.	Кегічівський	1	2,4 млн. грн.
Богодухівський	1	0,2 млн. грн.	Коломацький	1	0,7 млн. грн.
Борівський	20	2,4 млн. грн.	Красноградський	16	7,9 млн. грн.
Великобурлуцький	2	1,5 млн. грн.	Краснокутський	3	6,7 млн. грн.
Двурічанський	1	0,4 млн. грн.	Нововодолажський	6	5,2 млн. грн.
Дергачівський	23	38,4 млн. грн.	Первомайський	5	5,1 млн. грн.
Зачепілівський	2	1,2 млн. грн.	Печеніжський	2	1,56 млн. грн.
Зміївський	5	4,3 млн. грн.	Сахновщанський	3	2,7 млн. грн.
Золотий	6	21,7 млн. грн.	Харківський	17	8,7 млн. грн.
Ізюмського	3	2,6 млн. грн.	Чугуївський	8	12,2 млн. грн.

Наведемо дані щодо введення в експлуатацію об'єктів інфраструктури області (школи, лікарні, дороги, культ. заклади та інше) – в розрізі районів.

Райони області забезпечили виконання планово-проектних робіт в намічені строки (82–98%) і практично до 90% використали виділені кошти, що свідчать про достатньо високий рівень організації робіт.

Щодо джерел забезпечення інфраструктурного розвитку, то структура їх (2017–2018 рр.) має такі пропорції: держбюджет – 28%; облбюджет – 39%; райбюджети – 28%; сільські бюджети – 7%.

За напрямками вкладення коштів в інфраструктуру маємо таку структуру: ремонт житла, приміщень та покращення ситуації на прибудинкових територіях – 73%, ремонт покриття доріг – 8%, заходи з підвищення енергоефективності – 9%, матеріально-технічна база та інвентар – 6%, опалення, освітлення, безпека – 4 %.

З наведених даних слідує, що ремонтні роботи (житло, приміщення, дороги) – є основним напрямком використання бюджетних коштів всіх джерел бюджетної політики. В ці розрахунки не включені кошти самих ОТГ, де ці організації вже створені. Там розподіл коштів дещо інший: 60–70% на соц. забезпечення, захист, здоров'я, освіту. Отже, з розвитком ОТГ в області, значних змін в структурі мають отримати бюджетні витрати, що необхідно враховувати в довгостроковому бюджетному плануванні.

Висновки до третього розділу

В третьому розділі розвиток регіону і найбільш характерні напрямки цього процесу розглянуті з позицій взаємодії інноваційних інструментів впливу на ситуацію. Регіон представлено як складноструктуровану систему, яка включає в себе множини різнохарактерних елементів, наділених певними можливостями, різними інтересами, особливостями і відмінностями в господарській діяльності. Разом з тим, регіон розглядається як інтегрована і цілісна економічна система, в якій реальний процес розвитку не жорстко визначається адміністративним центром, а формується шляхом взаємодій, обміну та узгодження інтересів між всіма учасниками територіального розміщення та силами зовнішнього впливу.

Як системна обособленість (відмінність від інших) та системна цілісність (наявність загального потенціалу та єдиної парадигми розвитку), регіон формує свою стратегію з часткових потенціалів, інтересів і можливостей своїх локальних складових (ресурси, суб'єкти господарювання, споживчий ринок). Розвиток здійснюється у відповідності зі стратегією набором певних механізмів та інструментів. В дослідженні визначено, що розвиток є характерним глибинним явищем регіональної економіки, сутнісні особливості якого проявляються в таких інструментах як інвестування, підвищення конкурентоспроможності, смарт-спеціалізація, субурбанізація, міжнародна допомога, міжрегіональні програми. Ні один з цих інструментів не дає ізольовано, а всі разом вони функціонують у взаємодії і здійснюють безпосередньо інтегрований вплив на напрямок і хід процесу розвитку.

Дослідженнями визначено, що інноваційність розвитку регіону полягає в переорієнтації уваги управлінців від матеріально-виробничого потенціалу до інтелектуального, від економіки індустріально-промислової до економіки знань та послуг, від догмату ринку до пріоритету нормативів, потреб та інтересів соціуму. Значущим в процесі використання інтелектуальних ресурсів і нових методів управління розвитком є розподіл функцій і сфер впливу між всією системою органів управління в регіоні. Такий розподіл розпочинається із законодавства, але це тільки базові умови покращення

управління. Реальна практика управління, формуючись в рамках законодавства, створює оригінальну і неповторну композицію, модель, ситуаційні механізми і інші інструменти управління розвитком. Тому в дослідженні розглядаємо бінарну модель «інституційні основи ↔ жива практика діяльності». І в цій моделі кожна складова частина «бінару» не має переваг з позицій теорії, але кожна має свої переваги з позицій умов і характеру використання. Регіони самостійно формують власну комбіновану модель управління розвитком і якщо якість цієї моделі достатньо висока, то при «інших рівних умовах» той регіон буде більш успішним, який побудує і використовує кращу модель управління розвитком.

Досліджуючи регіон як об'єкт управління розвитком, доходимо висновку, що керуюча і керована система не мають чіткого визначення і розмежування, а існують у взаємопроникненні, а окремі структури регіону вільно взаємодіють між собою: при множині блоків системи управління і множенні блоків в керованій системі виникає, відповідно, і множина комбінацій взаємодій і реакцій на впливи чи виклики. Це привносить в розвиток ефекти позитивної синергії або ефекти супротиву і гальмування.

Запропоновано враховувати трансформаційні тенденції, згідно яких і в центральному апараті, і на об'єктах регіону більше уваги і часу витрачається на стратегічне планування, навчання та обмін досвідом, роботі по підвищенню конкурентоздатності своїх господарських структур та регіону в цілому. Функцію «аналітики» рекомендується розвивати в різних сферах, в т.ч. при визначенні потенціалу і як «осмислення і оцінювання свого же прогнозу».

Розроблено модель «аналіз – синтез» в якій показано, що «аналіз» відстежує «витрати, процес і продукт», а «синтез» організує «ресурси, технології, дії і результат». А оскільки дослідження показали, що і перша складова, і друга на регіональному рівні лише частково та епізодично включені в сучасний механізм управління, то запропоновано використовувати інжинірингову практику розробки програм (рішення проблем) та моніторинговий інструментарій внесення коректив в процесі їх реалізації. Сам результат розвитку рекомендується розглядати в подвійному значенні: «ефект» і «зміни». Ефект – в розумінні співвідношення між витратами та їх економічним результатом, а «зміни» – це внутрішня сторона системи (організації), що характеризує стійкість, організованість,

прогресивність, спроможність. Зміни «в позитив» покращують потенціал регіону, керованість і адаптивність, позицію на ринку.

Встановлено, що регіони України мають значні невикористані резерви в підвищенні своєї конкурентоспроможності. Світовий досвід показує, що першим завданням в цій проблематиці є оцінка конкурентного потенціалу, який має враховувати стан економіки, ефективність бізнесу, ефективність уряду, стан інфраструктури та активність взаємодій. Дослідженнями доведено, що якість оцінки регіону в його конкретних можливостях потребує виходу за чисто економічні характеристики (якості продукції – товару), а має доповнюватись оцінками соціокультурних, регуляторних, організаційно-управлінських характеристик регіону.

Запропонована модель конкурентоспроможності регіону, в якій сформована позиція щодо інтеграції конкурентних властивостей в окремому регіоні. В розвиток моделі запропоновано деякий функціонал визначення якості конкурентоспроможності регіону, де включено сім параметрів якості, в т. ч. якість економічного потенціалу, галузевої структури, інноваційної політики, інституційної бази, механізму стимулювання розвитку.

Розвиток Харківщини як регіонального об'єкту пов'язаний з використанням міжнародної технічної допомоги. За результатами аналізу напрямків цієї допомоги та обсягів фінансування зроблено висновок, що найбільшу увагу донори приділяють соціальній сфері, тоді як виробничо-господарським об'єктам такої допомоги надається недостатньо. Для покращення ситуації пропонується: розширити безпосередньо прямі зв'язки зарубіжних фондів підтримки регіонального розвитку з об'єктами на місцях, сформувати механізми гарантування ефективності вкладів, прийняти регіональні рішення щодо забезпечення інвестиційної привабливості саме виробничо-господарських об'єктів, зменшення ризику інвестиційних вкладів.

Аналізуючи певні позитиви такої взаємодії з зарубіжними організаціями, робимо висновок: міжнародне співробітництво є вагомим частиною механізму європейської інтеграції і забезпечує досліджуваному регіону декілька важливих переваг: прямий економічний результат розвитку, практичний досвід роботи вітчизняних органів управління з зарубіжними партнерами, освоєння широким колом верств населення інноваційної моделі управління розвитком, що набуває першорядного значення в умовах

децентралізації фінансових ресурсів та компетенцій управління. Визнаючи інноваційні інвестиції одним з головних джерел регіонального розвитку, на статистичних даних проведена оцінка регіонів України за характеристикою «конкурентоспроможність», згідно якої Харківська область увійшла в вищу рейтингову групу, уступивши перше місце тільки м. Києву. Проблема регіонального розвитку України знаходиться в полі уваги міжнародної спільноти. Харківська область має зв'язки з самими відомими організаціями світу, що опікується цивілізаційним процесом, результатом таких зв'язків є отримання міжнародної технічної допомоги (МТД). Аналіз МТД показує, що така допомога має високу результативність і формує новий порядок взаємовідносин в трикутнику «зарубіж – місцева влада – громади».

Зважаючи на прискорення темпів введення змін в практику управління регіональним розвитком, в дослідженні встановлено, що із різновидів управлінської діяльності в нових умовах першорядного значення набуває функція «регулювання», як інструмент м'якого та гнучкого впливу на процеси розвитку. В новій моделі, яка поступово укріплює свої позиції державний, ринковий і соціальний (громадський) регулятори створюють разом «компромісний або гібридний» механізм гнучкого, адаптивного реагування на фактори впливу.

З тих же методологічних позицій «гібридності» та інтеграції взаємодій визначає свої новації та позитиви теорія інституціоналізму, що для економічних систем просторового розміщення має суттєве значення. Це розширило методологічні основи наукового пошуку – «поряд з економічними категоріями в сферу досліджень увійшли «інститути» у найбільш широкому тлумаченні цього терміну - як норми соціальної поведінки». Визначено, що в розвитку регіону як економічної системи інституціональна складова має першорядне значення: держава, ринок, громада - системи різної якості і тільки узгоджені і прийняті учасниками «правила гри» та інтегровані механізми можуть забезпечити стратегію регіонального розвитку. Функція адміністративного апарату все більш зміщується у бік не господарської діяльності, а організаційної та консалтингової, в якій поєднується науковість, досвід і мистецтво управління.